

dCIDOB 87. Argentina.

Introducció

“Argentina: acorralada, caiguda lliure, profunda crisi del sistema; On vas Argentina?”, podríem continuar... Molts han estat els titulars dels diaris que han intentat descriure la situació que viu l'Argentina, sobretot des de la greu crisi de finals de 2001, quan les circumstàncies socials i polítiques van fer dimitir el president radical De la Rúa. Han passat gairebé dos anys i la situació és de tensa calma a l'espera dels resultats del Govern de Kirchner. Per entendre el gairebé col·lapse econòmic, polític i social d'aquest país ric en recursos i capital humà, és adient prestar atenció a la història recent llatinoamericana, de la qual l'Argentina n'és un exponent molt clar.

Els països llatinoamericans, i entre aquests de forma destacada l'Argentina, han estat sempre força connectats amb l'economia internacional i amb el món exterior en general. Aquesta circumstància ha tingut, d'una banda, efectes saludables, ja que els ha permès prosperar en algunes èpoques, però, de l'altra, també perniciosos, ja que l'asimetria i els nivells de subordinació d'aquesta inserció han tingut com a conseqüència la seva elevada vulnerabilitat. Al mateix temps, aquests països han participat en els corrents polítics internacionals, que en bona mesura han incorporat o adaptat a les circumstàncies pròpies.

Com a conseqüència de tot això, l'Amèrica Llatina ha estat analitzada i estudiada contínuament com a paradigma del món en desenvolupament, i freqüentment s'han volgut aplicar en aquesta zona les diverses teories i pràctiques en voga. Així va succeir davant la crisi econòmica dels anys vuitanta del segle passat, quan el model basat en el creixement de l'activitat estatal i la industrialització substitutiva es va col·lapsar i amenaçava amb tenir greus conseqüències internacionals a causa del creixement incontrolat del deute extern. Aquesta crisi econòmica també va coincidir en alguns casos amb una crisi terminal d'uns models polítics autoritaris.

En aquesta ocasió, per tal de superar la crisi, el corrent que es va escampar ràpidament propugnava mesures per liberalitzar l'economia i reduir el paper de l'Estat mitjançant el trasllat al sector privat d'una bona part de la producció de béns i serveis. Aquesta pràctica contemplava així mateix mesures que afectaven especialment el sector exterior, com l'obertura comercial o el foment de les inversions estrangeres. Paral·lelament, es van produir uns canvis polítics que es traduïren en una extensió continental del sistema democràtic i dels mecanismes de participació política.

En l'aplicació d'aquestes polítiques, un dels països que més s'ha destacat ha estat sens dubte l'Argentina, si més no s'ha considerat com un dels paradigmes. Així, en els moments *daurats* del creixement econòmic i l'estabilitat política, l'Argentina s'ha presentat a la resta del món com un dels exemples a seguir. Per contra, quan la crisi ha persistit i s'ha accentuat obstinadament fins a esclatar a finals de l'any 2001, l'Argentina ha tornat a ser examinada com un cas de fracàs econòmic i polític a evitar.

Amb aquests breus antecedents us presentem aquest *dcidob*, en el qual us proposem fer una aproximació a la situació actual de l'Argentina, amb la intenció de contribuir al debat que s'ha iniciat al voltant de la seva situació. En primer lloc, es posa un èmfasi especial en el balanç i els factors explicatius de la crisi, per analitzar, a continuació, les seves conseqüències polítiques, econòmiques i socials. D'aquesta manera, es fa un repàs de l'evolució més immediata i s'exploren algunes perspectives de futur, que de vegades són uns interrogants totalment oberts a diferents variants. Finalment, s'ofereix una darrera mirada a un aspecte concret i punyent de la crisi argentina, ens referim a les seves repercussions sobre la població, a la pobresa i la marginació social.

dCIDOB 87. **Argentina.**

Balanç d'una crisi al'Argentina. La fi del somni econòmic
Francesc Bayo

Balanç d'una crisi a l'Argentina

LA FI DEL SOMNI ECONÒMIC

Francesc Bayo Fundació CIDOB

Després de gairebé quatre anys arrossegant una recessió i amb les incerteses que augmenten dia rere dia, l'economia argentina es va col·lapsar de forma dramàtica a finals de 2001 i es va trencar definitivament el somni, forjat i mantingut des de feia una dècada, d'haver superat els alts i baixos del passat i poder així assolir finalment el creixement estable. En realitat, durant aquell temps l'economia argentina no va estar fora d'ensurts, principalment després del procés de liberalització i privatitzacions dut a terme i de l'experiment monetari que va suposar la paritat amb el dòlar. Les sacsejades produïdes als mercats financers internacionals per les crisis successives a les economies emergents a la segona meitat dels anys noranta, particularment la crisi mexicana i sobretot la brasilera, van tenir els seus efectes d'ona expansiva en una economia oberta com l'argentina, que li van causar un dur efecte. Però no hi ha cap dubte que la congelació de dipòsits, la devaluació del peso i el cessament de pagaments del deute extern foren uns passos que es van convertir en salts definitius cap a un abisme al qual el país s'havia abocat irremissiblement. Encara que l'esclat de la crisi es va precipitar en un lapse de temps breu, els factors que la van desencadenar s'incubaven des de feia temps. Les dificultats per al creixement de l'economia eren cada vegada més palpables i la contracció del PIB per tercer any consecutiu va posar en evidència que el model tenia errades substancials d'estructura. Tampoc no hi contribuïa el clima d'estancament que s'havia instal·lat a l'economia internacional –començant per Estats Units– i en altres economies del seu entorn, especialment el Brasil, el seu soci comercial principal. Les conseqüències d'aquelles dificultats es traslladaven a l'ordenament dels comptes nacionals, ja que la manca de creixement va tenir les seves conseqüències en el dèbil sistema fiscal i feia més difícil complir amb els compromisos de la despesa pública, entre els quals ocupava un lloc assenyalat el pagament del deute. D'altra banda, la manca de confiança motivada per la caiguda del dinamisme econòmic i els dubtes sobre la capacitat per complir amb els compromisos de pagaments es va traduir en una retracció inexorable del finançament extern, que va acabar minant el cada vegada més precari mecanisme de la convertibilitat.

Els dubtes sobre el mecanisme de la convertibilitat ja s'havien plantejat des de feia temps, a causa principalment de la rígida condició de la paritat del peso amb el dòlar i les seves conseqüències en la pèrdua de competitivitat de l'economia argentina per la continuada sobrevaluació de la seva moneda, arrossegada per les alces del valor del dòlar davant el ien i les monedes europees.

Però després de deu anys de vigència, la dolarització havia impregnat una part molt considerable de les activitats econòmiques del país, des de les nominacions de la majoria dels contractes fins als dipòsits bancaris, perquè tothom buscava aplicar-se unes mesures de seguretat canviària.

De fet, els governs de Carlos Menem havien encoratjat aquestes pràctiques, començant per l'autorització de preus indexats a les empreses de serveis públics privatitzats. En definitiva, en convertir la paritat monetària en dogma i apostar per una barreja de neoliberalisme i populisme que propagava una espècie de riquesa virtual al país, la tornada enrere es tornava molt més costosa per a qualsevol Govern.

No obstant això, en el context d'una economia en recessió continuada i cada vegada amb més indicis sobre la possibilitat de caure en la insolvència, no semblava molt raonable que es pogués mantenir la paritat, i els rumors sobre la devaluació es van fer més persistents. Potser el fre més gran a una mesura d'aquest tipus provenia del convenciment que no es podria executar mit-

jançant un procés senzill i ordenat, fet pel qual la tendència a postergar la decisió semblava comprensible sabent, tanmateix, que el temps jugava en contra i la caiguda podria ser més gran. Però el moment exigia unes condicions de lideratge polític que no mostraven el president De la Rúa i el Govern de l'Alianza, una coalició formada pel Partido Radical i el Frepaso. A més, després de dos anys davant del país, la sensació de deteriorament polític augmentava, amb dimissions contínues de ministres, inclosa la del vicepresident Chacho Álvarez. Una conseqüència d'aquella situació política fou el rebuig popular manifestat a les eleccions parlamentàries d'octubre de 2001, en què els partits que donaven suport al Govern van patir un sever revés a favor del peronisme, encara que l'expressió de desencantament, que es va traduir en un augment considerable de l'abstenció i del vot en blanc, fou molt més gran.

Mentrestant, la situació de l'economia argentina i les probables opcions de solució van esdevenir un viu debat entre especialistes, tant al país com als Estats Units, i que es van concretar en tres tipus de propostes. Uns eren partidaris de la suspensió parcial del pagament del deute, encara que mantenien els trets bàsics del mecanisme de la convertibilitat. Aquesta postura comptava amb el suport de polítics argentins del partit del Govern i de l'oposició peronista. D'altra banda, hi havia els que propugnaven la dolarització oficial de l'economia, aplicant eventualment algun mecanisme de correcció de la paritat a la baixa, el màxim defensor del qual era l'expresident Menem. I en tercer lloc, hi havia la posició de Ricardo Hausmann, un economista destacat del Banc Interamericà de Desenvolupament (BID), que advocava per una devaluació controlada mitjançant algun pla generalitzat que desmuntés la indexació. Finalment, el Govern argentí va decidir procedir a reestructurar el deute públic per alleugerar l'asfíxia financera i va sol·licitar l'ajuda de l'FMI i del conjunt de creditors. També, per frenar el drenatge de divises que es venia produint des de feia temps i que s'havia incrementat enormement les darreres setmanes, va instaurar un mecanisme per restringir de forma extrema l'ús dels dipòsits bancaris (anomenat popularment *corralito*).

Però ni els creditors, en primer lloc l'FMI, van escoltar el crit d'auxili ni els argentins es van conformar resignadament a perdre el control sobre els seus fons. L'esclat social es va dur per endavant el Govern, i l'Argentina va entrar en una fase de crisi política i econòmica aguda de la qual tardarà en recuperar-se.

Els antecedents de la crisi ▶ A partir de la segona meitat del segle XIX, quan el país va aconseguir assentar-se després de l'etapa turbulenta que va seguir a la independència, Argentina semblava que entrava en una onada de prosperitat econòmica, encara que no exempta de volatilitat, que es prolongaria amb major o menor fortuna fins a la crisi mundial de 1929. En aquella època es va forjar la llegenda del país ric en recursos agraris i amb una població formada la seva majoria per europeus que van emigrar durant el canvi de segle, i que situava l'Argentina en l'òrbita dels anomenats "països nous" o "territoris d'assentament recent", com Austràlia, Canadà o Nova Zelanda. No obstant això, amb el pas del temps no es van complir les prediccions a l'Argentina –formulades per Adam Smith i Karl Marx, entre altres– que diuen que els països amb una proporció ele-

Assumpció de Fernando De la Rúa a la Presidència ▶ el 12 de desembre de 1999

vada entre terra i treball, juntament amb una manca de mà d'obra abundant, desenvoluparan economies capitalistes dinàmiques i polítiques democràtiques liberals.

La caiguda dels mercats internacionals arran de la crisi de 1929, que va capgirar el model econòmic agroexportador argentí, va propiciar també l'extensió del proteccionisme entre les economies del planeta. En aquell context es va produir el canvi cap a les polítiques d'industrialització mitjançant la substitució d'importacions que va seguir Argentina com també molts altres països llatinoamericans i d'altres parts del món. Però, a l'Argentina aquest canvi fou més difícil ja que el nivell de riquesa absoluta que havia permès l'explotació dels avantatges comparatius proporcionats pels seus recursos agrícoles i ramaders era més difícil d'emular amb la industrialització, fet que va produir algunes contradiccions sobre la idoneïtat del transvasament de recursos d'un sector cap a l'altre. D'altra banda, una vegada es van haver completat quasi totalment el reemplaçament de les importacions per producció local, el model d'industrialització va començar a acusar diferents símptomes de debilitat, entre aquests la poca capacitat de creixement intern amb un mercat tan estret, la dependència excessiva de les importacions de determinats articles i béns de capital per completar el cicle de producció i les dificultats per generar exportacions de productes industrials en una quantitat significativa. Una conseqüència d'això es va posar en evidència en els desequilibris de la balança per compte corrent, una situació que es va resoldre mitjançant el recurs a l'endeutament.

Juntament amb el desenvolupament del model econòmic d'industrialització substitutiva, es van produir també una sèrie de transformacions polítiques i socials que han contribuït en gran manera a configurar les peculiaritats de l'evolució històrica de l'Argentina. L'Estat va passar a liderar aquell procés de transformació, i va establir un acomodament d'interessos entre els sectors industrials i la cada vegada més nombrosa classe obrera urbana i industrial que el mateix procés estava consolidant. Aquell model de formació social de caire corporatiu, que comunament també s'anomena populisme, va tenir una plasmació particular a l'Argentina de la mà del peronisme, un moviment polític amb grans connexions sindicals i un fort arrelament social que ha tingut una importància crucial en el seu futur històric. Així, la societat argentina va anar adquirint uns nivells salarials i de protecció social significatius, a la vegada que s'acostumà a unes pautes de consum major i més sofisticat. Paral·lelament, també va assumir un grau de consciència sobre el nivell de vida adquirit i va desenvolupar una capacitat notable de mobilització per defensar-lo.

Tanmateix, l'observació de l'evolució històrica de l'economia argentina des de 1930 fins a l'actualitat mostra que ha estat plena de nombrosos alts i baixos i, excepte una etapa esporàdica de bonança econòmica després de la Segona Guerra Mundial, els nivells d'ingrés per habitant, encara que eren significatius en comparació amb la majoria de països del seu entorn, s'han allunyat cada vegada més de la mitjana dels països d'industrialització avançada en què la població argentina reflectia les seves metes i les seves aspiracions. Un altre tret significatiu és el creixement notable de les funcions i de les activitats dutes a terme per l'Estat, que va esdevenir un territori on els més variats interessos empresarials i socials pugnaven pels recursos fiscals escassos, el resultat dels quals es va traduir amb freqüència en un creixement descontrolat de la inflació.

D'aquesta manera, l'Argentina va esdevenir un paradigma on es va produir la combinació d'un Estat corporatiu, unes classes altes rendistes, un empresariat protegit i una societat amb forta capacitat de mobilització, junt amb una economia estancada o amb creixement dèbil, que genera inflacions descontrolades i recorre a un endeutament elevat.

Amb aquesta situació no era difícil que esclatés el conflicte i que aquest tingués també repercussions polítiques. En el cas argentí es va manifestar de diverses maneres des de finals dels anys cinquanta i durant els anys seixanta, encara que particularment fou molt més dramàtic quan es va produir el creixement, durant els anys setanta, d'alguns moviments extremistes d'esquerra que van obtenir la resposta brutal d'un règim militar ferotgement repressor. Però els governs de les Juntes militars, lluny de posar ordre a l'economia, van augmentar encara més els problemes anteriors. Així, quan el 1983 el país va recuperar la democràcia, es va haver de fer front a la reconstrucció política i econòmica, tasca ingent davant la qual el Govern radical de Raúl Alfonsín es va estavellar.

L'arribada al Govern de Carlos Menem el 1989 es va produir enmig d'una conjuntura particular. Després de crisis

polítiques contínues, era la primera vegada en dècades que un Govern democràtic succeïa pacíficament un altre, fet que suposava una base de legitimitat política considerable per a l'històric partit peronista. Però havia de fer front a la crisi d'un model econòmic terminal, les manifestacions més notables de la qual eren la hiperinflació galopant i el voluminós deute extern, sense oblidar que el sector públic perdia molts diners, les finances estatals havien fet fallida i hi havia moltes dificultats per créixer. Paral·lelament, en el context internacional s'havia produït un canvi espectacular amb la caiguda dels models estatals de la URSS i l'antiga Europa de l'Est, que va contribuir a l'enaltiment del liberalisme i del capitalisme de mercat com a pauta única a seguir en tots els països. En definitiva, aquesta suma de circumstàncies va dur els dirigents argentins a assajar un gir de liberalització capitalista radical, que a la majoria de les seves línies generals, també s'ha experimentat en altres països llatinoamericans.

Als ajustaments econòmics per sanejar les finances públiques es van sumar altres reformes importants, com la liberalització del comerç i els mercats de capitals, seguit per un ampli programa de privatitzacions que va incloure importants serveis públics (com l'aigua, el gas, l'electricitat o els transports) i els recursos principals del país. Encara que potser les peculiaritats del cas argentí siguin l'ancoratge paritari de la moneda nacional al dòlar mitjançant el mecanisme de la convertibilitat, a més de la profunditat i la velocitat aplicades a aquest procés transformador.

Amb aquesta política semblava que no només es volia donar aires nous a una economia deprimida sinó que es pretenia donar un gran salt cap endavant, com si es volgués recuperar una posició que es correspongués amb els mitificats temps gloriosos del passat, que d'alguna manera va contagiar una sensació d'eufòria econòmica i en bona manera consumista a la societat argentina.

De fet, amb la política econòmica executada per l'equip de Domingo Cavallo, la inflació fou domesticada i l'economia va créixer de forma espectacular a nivells superiors al 5% entre el 1991 i el 1997, amb l'excepció de la punxada que va provocar el 1995 la crisi mexicana. Les privatitzacions, a més de produir una millora notable dels serveis per als usuaris, van significar la detenció d'una part de la sagnia que patien les finances públiques i també algun ingrés, encara que amb freqüència també es van efectuar mitjançant

mecanismes de bescanvi de deute per actius. Finalment, la paritat amb el dòlar va aportar estabilitat al sistema financer i va tornar també la confiança als inversors i els estalviadors, que es va traduir tant en una reestructuració del sistema bancari com en unes empenyes renovades en el mercat de capitals i en l'ambient dels negocis en general.

No obstant això, el model presentava algunes debilitats rellevants que el feien vulnerable. Les importacions creixien a un ritme més gran que les exportacions, mentre que aquestes últimes es van trobar amb una nova dificultat derivada de la pèrdua de competitivitat per la revaluació creixent del peso, arrossegat per l'alça del dòlar enfront de la resta de monedes. Això va provocar que el dèficit comercial esdevingués estructural i contribuís a augmentar el dèficit de la balança de pagaments, severament condicionat pels pagaments del deute extern i l'augment dels pagaments per serveis. Entre aquests últims van créixer notablement els pagaments de llicències, beneficis i interessos dels préstecs de les empreses. A més, durant l'eufòria de la bonança econòmica i a causa de la fortalesa internacional del peso van créixer excepcionalment altres despeses corrents, com les derivades del turisme dels argentins a l'exterior. Per un temps, totes aquestes circumstàncies van poder ser pal·liades en bona part per l'entrada de capitals de les inversions exteriors, que foren abundants durant el procés de privatitzacions i també per la nombrosa venda d'empreses privades. Però aquest recurs és vàlid excepcionalment i mentre hagi actius per vendre, després només resta la possibilitat d'ajustar-se o tornar a l'endeutament. D'altra banda, davant la debilitat continuada d'un sistema fiscal que proporcionalment recapta poc i es caracteritza per una evasió elevada, també es va recórrer constantment a un nou endeutament. D'aquesta manera, el país es va veure embolicat una altra vegada en l'espiral del deute, que a més havia crescut molt també per part del sector privat. Però en aquesta ocasió es van afegir altres factors de risc que van proporcionar major vulnerabilitat a l'economia argentina, com fou el cas de les incerteses sobre l'estancament de l'economia internacional i la inestabilitat dels mercats financers internacionals.

La crisi es precipita ► El mecanisme de la convertibilitat havia sofert un primer xoc extern molt sever el 1995, arran de la crisi d'incertesa que va provocar la devaluació mexicana als mercats internacionals. Les conseqüències a l'Argentina foren, d'una banda, la fugida de capitals i, de l'altra, un augment de les dificultats per accedir als inversors exteriors i al crèdit internacional. També va coincidir amb un temps d'eleccions presidencials i la convertibilitat era una de les millors bases de govern que Menem podia presentar per tractar d'aconseguir la reelecció. En conseqüència, l'aposta renovada per la paritat monetària fou òbvia i va esdevenir un dogma, malgrat que ja havien aparegut els primers símptomes de la caiguda de la competitivitat de la indústria argentina.

El procés de dolarització formal de l'economia va seguir el seu curs i va arribar a manifestar-se en les pràctiques més quotidianes, com els contractes entre particulars per llogar un habitatge. També als bancs els dipòsits en dòlars eren majoritaris a mitjan anys noranta i la tendència augmentava. Aquesta situació transferia la vulnera-

bilitat al sistema bancari i, per tant, el Govern va autoritzar la compra de bancs nacionals per entitats estrangeres, seguint la pauta anterior mantinguda amb els serveis públics. Diversos especialistes suggereixen que l'estratègia oficial es va recolzar en la suposada incertesa que la presència de grans bancs internacionals conferiria una estabilitat més forta al sistema, ja que les cases mare no permetrien que les sucursals fessin fallida davant una eventual retirada massiva de fons o un augment excepcional dels impagats.

Mitjançant la paritat monetària i la des-nacionalització del sistema bancari, el Govern argentí renunciava a un instrument molt important de política econòmica i també desnaturalitzava el sistema financer però, com a contrapartida, amb aquest doble ancoratge confiava en externalitzar alguns factors de risc del país.

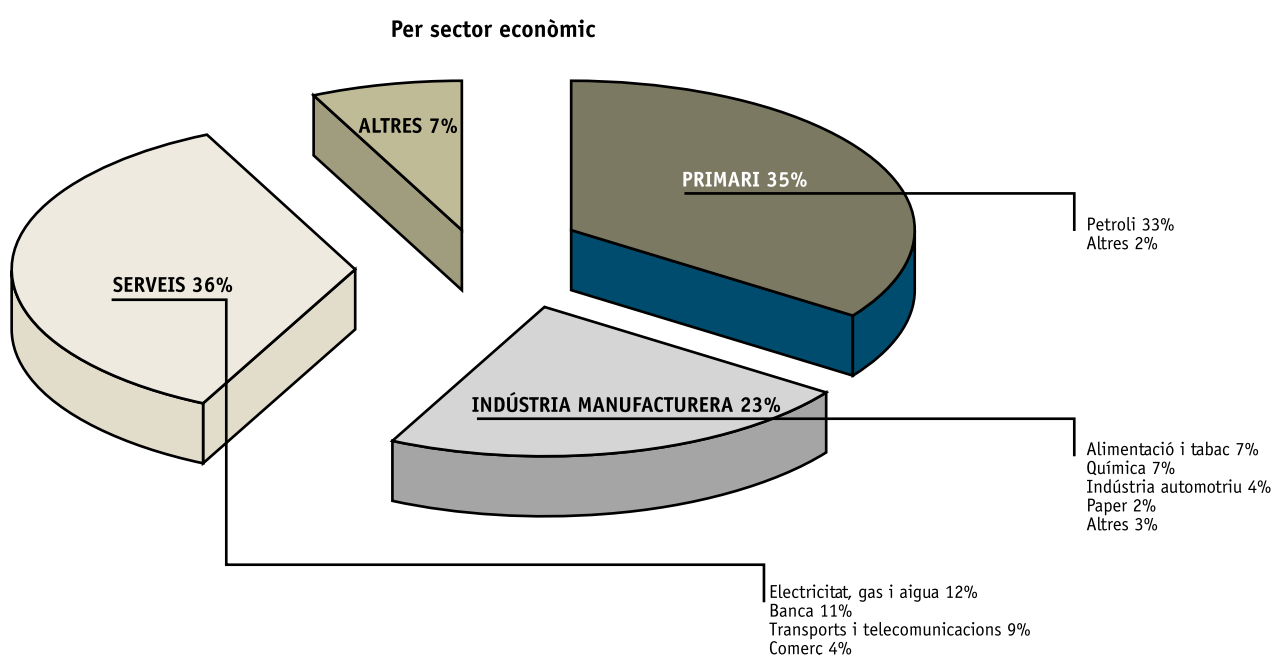
Hi havia encara un tercer, l'anomenat risc-país, que reflecteix l'actitud dels mercats davant la capacitat d'un Govern per fer front als seus deutes, un tema que fou molt més difícil de manejar i que aca-

baria esdevenint un calvari per al Govern argentí. El deute extern del país es va reduir inicialment gràcies a les operacions de privatització mitjançant el bescanvi d'actius per títols de deute. Però amb el temps el deute va tornar a créixer arran de les reconversions del deute bancari per bons de llarg termini, seguint els termes del Pla Brady. Mentrestant, bona part dels inversors estrangers que van adquirir empreses privatitzades i altres empreses nacionals es van endeutar per finançar les operacions d'entrada i els plans d'expansió. En definitiva, es va acabar reproduint el cercle viciós del deute i van augmentar els riscos d'insolvència, com va quedar ben reflectit en la pujada incessant de la valoració del risc-país els darrers mesos, que a més pressionava els tipus d'interès a l'alça.

Per la seva part, la capacitat del país per generar divises va romandre limitada pels factors estructurals esmentats abans, als quals s'havia d'afegir els impactes externs de l'evolució de l'economia internacional. Les exportacions argentines de major envergadura continuaven sent productes primaris, els preus dels quals estan molt lligats al cicle conjuntural internacional, que els darrers anys no fou favorable. A més a més, a principis de 1999 es va devaluar la moneda del Brasil, un dels seus compradors principals, i l'economia internacional va començar a mostrar senyals de cansament a finals de l'any 2000, fet que va afegir un nou factor pertorbador als comptes exteriors d'Argentina. Aquesta combinació de factors interns i externs va tenir conseqüències en l'estancament econòmic, que es va convertir en recessió continuada durant més de tres anys, i en l'augment en paral·lel de la taxa d'atur.

Mentrestant, s'havia produït un canvi de Govern a finals de 1999, després de la victòria electoral del president Fernando De la Rúa al capdavant de l'Alianza, una coalició entre el Partido Radical i el Frepaso. Aquest canvi era en bona mesura una expressió de la

Ingressos d'inversió estrangera directa (IED), 1992-2000

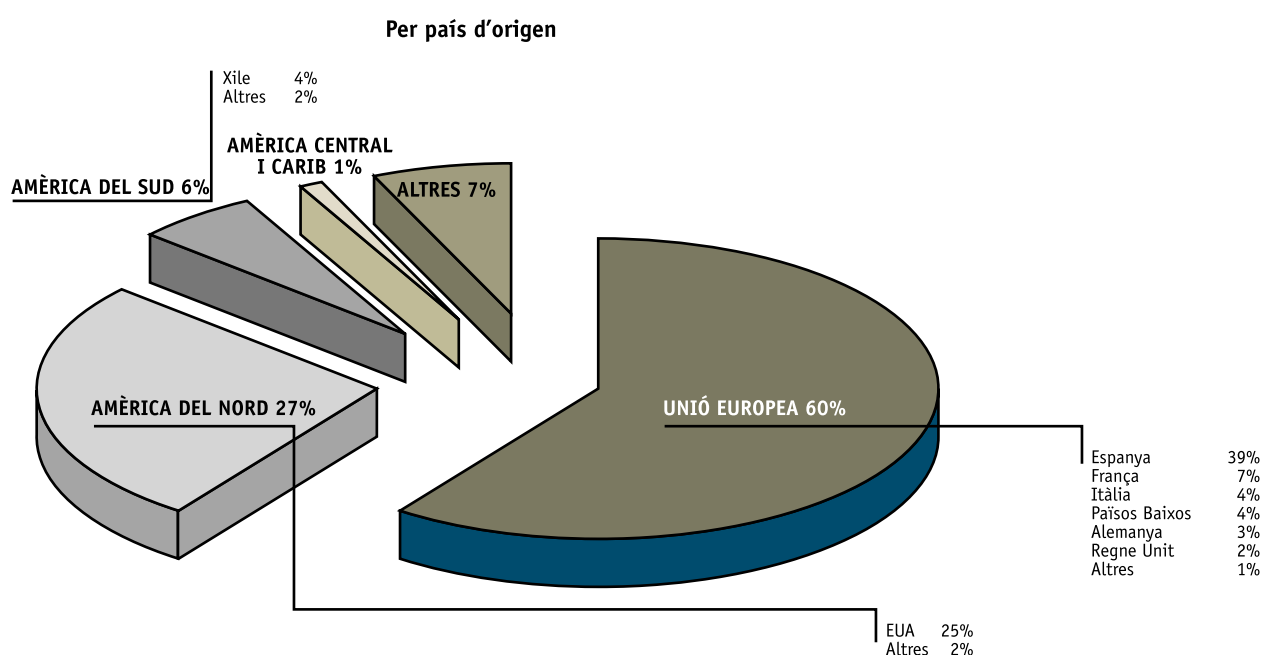
voluntat de canvi entre la ciutadania, ja que es va estendre la sensació que els peronistes havien cremat una llarga etapa de govern amb els dos mandats consecutius de Menem, a qui l'ordenament legal li impedia concórrer a la reelecció. Així, el nou Govern va començar el seu camí amb una conjuntura econòmica desfavorable i en la qual s'acumulaven les demandes socials insatisfetes.

Però davant la crisi, en lloc d'articular una política amb objectius clars i una cohesió marcada, es va posar en evidència l'heterogeneïtat de posicions presents dins del Govern i també les carències del lideratge del president De la Rúa.

La necessitat d'un ajustament econòmic mitjançant una reducció severa de la despesa pública va esdevenir una tasca impostergable, però la seva aplicació va suposar molts maldecaps per al Govern. Un exemple d'això fou les rebaixes dels

sous dels funcionaris, els quals es van bolcar en manifestacions populars contra la política econòmica del Govern. Alguna cosa similar va passar quan el Govern va intentar retallar part de les despeses en educació, i va demanar, concretament, augments de les quotes pagades pels estudiants universitaris. I després hi havia les discrepàncies amb els dèficits de les hisendes provincials, que gaudien de gran autonomia i en bona part estaven governades per l'oposició peronista.

El resultat fou que les crisis polítiques amb dimissions contínues –entre aquestes la del líder del Frepaso, Chacho Álvarez– van tenir lloc al mateix temps que les crisis econòmiques, i van entrar així en una espiral de retroalimentació mútua. L'últim recurs desesperat del president De la Rúa fou cridar novament Domingo Cavallo perquè es fes càrrec de l'economia nacional a finals de l'any 2000. Després d'un any infructuós lluitant per restablir uns equilibris tan precaris, ambdós dirigents van dimetir després del resultat conegut del fracàs de les negociacions amb l'FMI per salvar el cessament de pagaments, junt amb la instauració del *corralito* financer per tallar la sagnia de la fugida de capitals i evitar la fallida definitiva del sistema financer. Foren decisions extremes per aturar una crisi terminal que, al capdavall, va acabar amb el Govern de l'Alianza. ■

dCIDOB 87. **Argentina.**

Cap a on va l'Argentina? Del "que se vayan todos" a Kirchner
Carlos Malamud

CAP A ON VA L'ARGENTINA?

DEL "QUE SE VAYAN TODOS" A KIRCHNER

Carlos Malamud Investigador principal d'Amèrica Llatina del Real Instituto Elcano i professor titular d'Història d'Amèrica de la UNED

A mitjan juny passat, l'Instituto Nacional de Estadística y Censos (INDEC) de l'Argentina, assenyalava que l'economia nacional havia crescut un 5,4% el primer trimestre de 2003 en relació amb el mateix període de l'any anterior. Es tractava del primer resultat interanual positiu després de quatre anys de contracció de l'activitat econòmica. És veritat que es partia d'una situació extrema i amb un llindar molt baix, fet que permetia aquell creixement ràpid. S'ha de tenir en compte que els tres primers mesos de l'any passat, a la crisi generalitzada (econòmica però també política i social) se sumava la devaluació i la *pesificació*, el trencament de contractes i la creació del *corralón*. Aleshores, el Producte Brut Interior (PBI) havia perdut un 16,3%, una xifra força il·lustrativa de la magnitud de la catàstrofe. Encara que les perspectives per als propers mesos no són tan falagueres com el trimestre passat (ja s'està parlant d'una desacceleració de la producció industrial), el nou president, Néstor Kirchner, ha estrenat el seu càrrec enmig d'un clima de major tranquil·litat econòmica que el que existia mesos enrere.

El Govern actual sap que el problema argentí és més polític que econòmic i que per retrobar la sendera virtuosa del creixement s'han de resoldre nombrosos problemes que s'arrosseguen des de temps enrere.

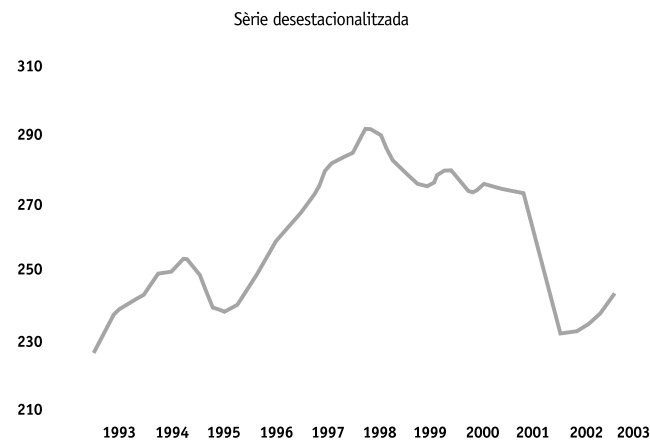
El nou Govern, constituït el maig d'aquest any, arriba al poder enmig de circumstàncies excepcionals, marcades pel patètic abandonament de la carrera electoral per part de Carlos Menem. D'aquesta manera, Kirchner pren possessió del seu càrrec amb només el 22% dels vots, fet que suposa una legitimitat molt minsa. No obstant això, en aquestes escasses setmanes al capdavant del país, el president pretén demostrar, amb actes contundents i mantenint permanentment la iniciativa política, que està governant, un fet molt important per a un país que encara no s'ha refet del marasme produït pel desgovern i la inacció de Fernando De la Rúa i per la sensació de corrupció generalitzada del segon Govern de Menem. Kirchner pretén eliminar de la memòria col·lectiva dels argentins tant un com l'altre i per això busca ocupar la major part de l'espai polític i ideològic. No solament es reivindica peronista sinó també socialdemòcrata i intenta aprofitar-se en la mesura que pugui de l'estela favorable que desprèn l'administració Lula. A les properes pàgines passaré revista a les circumstàncies en què es va produir l'arribada de Kirchner al poder i els reptes i desafiaments que ha d'afrontar el nou Govern, com també la marca que ha donat a la seva gestió en els primers actes polítics i administratius.

Del "que se vayan todos" a les eleccions de Duhalde ▶ La sortida de De la Rúa del Govern es va produir enmig dels pitjors auguris i de la imminència de grans catàstrofes. La crisi econòmica s'havia instal·lat al país i la introducció del *corralito* semblava confirmar una vegada més els pitjors presagis dels argentins: els governs són corruptes i lladres per naturalesa i una mesura d'aquest tipus (*el corralito*) només serveix per saquejar els legítims estalvis dels ciutadans. El Govern de De la Rúa, sumit en el sopor d'un estil de govern insuportable pel que tenia de dubitatiu, autista i torturat per un entorn familiar i d'*amiguets* incapaç de donar respostes polítiques clares, no va tenir més sortida que la autoimmolació. La renúncia de De la Rúa va servir per confirmar entre els argentins altres tòpics que formen part del seu ideari nacional: els radicals són ineptes per governar i això fa que no puguin concloure els seus mandats. És el que havia passat amb Alfonsín, i també amb

La tornada al creixement

Evolució del PBI en milers de milions de pesos de 1993

Variació percentual

Període	Respecte al trimestre anterior	Respecte al mateix trimestre de l'any anterior	Acumulat de l'any respecte al mateix període de l'any anterior
2002			
1r trimestre	-6,2	-16,3	-16,3
2n trimestre	0,8	-13,5	-14,9
3r trimestre	0,6	-9,8	-13,2
4t trimestre	1,2	-3,4	-10,9
2003			
1er trimestre	2,4	5,4	5,4

Ministerio de Economía. La Nación

Illia el 1964 i prèviament amb Frondizi (1960) i abans amb el mateix Hipólito Irigoyen (1930). Al contrari, la garantia de la governabilitat es troba en els peronistes, que més enllà del “roben, però fan...” (una frase que va adquirir el seu màxim esplendor els darrers anys del menemisme), són capaços de controlar tots els ressorts del poder.

La resposta al nou daltabaix, a la manca de Govern i al segrest dels estalvis fou el famós i punyent crit de guerra “que se vayan todos” (els polítics, és clar) i les tan popularitzades cassolades que eixordaven els barris de les ciutats principals del país i que eren capaces de reunir gent de tots els sectors socials, en un insòlit i carnavalesc fenomen d'inversió social. El “que se vayan todos” havia estat precedit, a les eleccions parlamentàries que van tenir lloc uns mesos abans (l'octubre de 2001) pel “vot bronca”, un preavís clar de l'estat d'ànim d'una bona part de l'opinió pública. A més d'aquest escenari marcat pel desgovern, s'unia la recessió econòmica, i la suma d'ambdós convertia l'Argentina en una olla a punt d'esclatar. El perill imminent de crisi augmentava per les vicissituds que travessava el sistema de canvi: feia temps que la convertibilitat propugnava a crits que ja no resistia més i que s'havia d'abandonar o canviar la paritat d'1 a 1 entre el peso i el dòlar existent des de la seva creació. Finalment, el país va esclatar després de la fallida introducció del *corralito*. Es tractava d'una mesura que encara avui continua defenent el seu mentor i impulsor, en altre temps l'infal·lible Domingo Cavallo, el pare de la convertibilitat, que havia estat recuperat per a la gestió pública per un De la Rúa acorralat i amb poc marge de maniobra després de la precipitada sortida del gabinet, forçada per l'autisme presidencial, de Ricardo López Murphy, avui la referència principal i més coherent de l'oposició política.

A partir d'aleshores es van produir unes setmanes de veritable deliri. La renúncia anticipada del vicepresident Carlos Chacho Álvarez havia deixat el Govern sense fusibles. L'Assemblea

Legislativa, controlada pels peronistes després de les darreres eleccions legislatives, va designar com a president Alfonso Rodríguez Saá, el governador peronista de San Luis. L'Adolfo, com el coneixen els seus amics i seguidors, va pensar que havia arribat el moment de tornar a destapar el pot de les essències populistes, com havia fet a Veneçuela el seu admirat comandant bolivarià Hugo Chávez. El mateix Parlament que el va escollir president va aclamar d'una manera estrepitosa i solemne la declaració del *default*, que implicava senzillament condemnar l'Argentina a la catàstrofe econòmica i a l'aïllament internacional. Probablement les seves senyories, les mateixes que van victorejar els comandants Castro i Chávez quan van assistir a Buenos Aires a la presa de possessió del president Kirchner, pensaven en els avantatges incommensurables de l'autarquia i en la comoditat i rendibilitat que podia ser el fet de trencar de forma sistemàtica els contractes firmats i els compromisos adquirits.

Aquests i altres errors li van costar el càrrec a Rodríguez Saá, el qual va haver de renunciar-hi al cap d'una setmana. L'aliança entre els radicals d'Alfonsín i els peronistes de la província de Buenos Aires, liderats per Eduardo Duhalde, va permetre l'arribada d'aquest últim a la presidència de la Nació. Després de declarar la fi de la convertibilitat, i enmig d'un panorama realment ombrívol, va començar el seu mandat apagant els múltiples incendis que cremaven onsevulla. Una de les prioritats principals fou la pacificació social, fet que va aconseguir a mitges en aconseguir que l'estrèpit de les cassoles comencés a remetre lentament. No obstant això, no va tenir la mateixa sort amb el moviment *piquetero*, un moviment antisistema que vulnera sistemàticament la legislació vigent, però que paradoxalment viu del clientelisme i dels subsidis estatals. Fou precisament la repressió violenta contra una manifestació *piquetera*, que va costar la vida a dos dels manifestants, la que va obligar Duhalde a avançar el final del seu mandat a més de

sis mesos i a posar data fixa a la convocatòria de les eleccions presidencials. L'assistencialisme del Plan Jefes y Jefas de Hogar va posar sordina a múltiples protestes socials, encara que no va evitar l'augment del nombre de pobres i la difusió de les imatges que mostraven com els nens més indigents morien de fam a la província de Tucumán, situada al nord, i coneguda com a *jardí de la República* d'un país que en un altre temps havia estat el *graner del món*.

Una altra de les prioritats de Duhalde, des de l'inici del seu mandat, i després de declarar que no pensava presentar-se a la reelecció, fou desembarassar el terreny per col·locar a la presidència un successor d'acord amb la seva trajectòria.

Això implicava bàsicament tancar de forma definitiva les portes de la política a l'ex president Menem, el seu enemic principal i irreconciliable, més enllà que els dos compartissin la mateixa extracció partidària. Inicialment, el president havia previst convocar eleccions internes per designar el candidat peronista, però la lluita aferrissada que lliurava amb Menem el va fer desistir d'aquestes, després de l'abandonament de Carlos Reutemann, governador de la província de Santa Fe. Aquesta sortida obria la possibilitat que Menem guanyés les primàries i fos candidat del peronisme i probablement el futur president argentí, un fet que Duhalde volia evitar a tot preu. Amb el pas dels mesos, s'havia començat a desinflar el globus Reutemann, que aleshores apareixia com una excepció del peronisme. El governador de Santa Fe arrasava en totes les enquestes, però des de molt aviat va manifestar la seva negativa a participar en la carrera presidencial, no se sap si per un intent de xantatge originat a les files menemistes o per problemes personals davant la serietat del repte. El contratemps fou terrible per Duhalde, el qual va haver de buscar una altre successor. Primer va aparèixer la figura del governador de Córdoba, José Manuel de la Sota, abandonat ràpidament pel favor presidencial davant les dificultats que tenia per remuntar a les enquestes. Forçat per les circumstàncies i amb la urgència d'un temps que es tirava a sobre, Duhalde va optar finalment per Néstor Kirchner, el més allunyat de les seves postures de tots els pre-candidats en dansa.

Qui sí va celebrar eleccions primàries per designar al seu candidat fou el radicalisme, que va veure com l'escàs rèdit polític que li quedava era dilapidat després de les denúncies de frau creuades entre els seus dos candidats principals. Aquesta situació va aclarir definitivament el panorama preelectoral. A les eleccions

es presentarien sis candidats amb alguna possibilitat de triomf: tres peronistes (els ex presidents Carlos Menem i Adolfo Rodríguez Saá i "l'oficialista" Néstor Kirchner) i dos ex radicals (Ricardo López Murphy i Elisa Carrió). Totes les enquestes i anàlisis vaticinaven la necessitat d'anar a una segona volta i la participació en aquesta de dos candidats peronistes, fet que desmotivava encara més una població aclaparada per la realitat. L'únic problema que calia dilucidar era quins dels tres candidats peronistes es jugarien la presidència. No obstant això, la remuntada espectacular de López Murphy a les enquestes les setmanes prèvies a l'elecció (es va arribar a parlar d'un triple empat al capdavant), va dotar a aquesta d'una mica de suspens i va atreure l'atenció de l'opinió pública, que es va traduir en una participació alta en funció de les expectatives inicials.

Kirchner president ▶ Els resultats de la primera volta i les circumstàncies anòmales en què es va produir l'arribada de Kirchner a la presidència són conegudes de sobres i no cal insistir aquí en uns i en les altres. Era clar que el 22% dels vots obtinguts a la primera volta era un cabal summament escàs per governar amb comoditat un país tan complex i amb tants problemes com l'Argentina. No obstant això, des d'abans d'assumir el comandament, Kirchner va ensenyar les seves cartes i va demostrar un aclaparador estil de Govern (el factor K). En poc temps va depurar la cúpula militar, va fer el mateix amb els alts comandaments de la policia federal i va disparar munició de gros calibre contra les estructures del PAMI (assistència mèdica als jubilats i caixa negra de corrupció política i finançament dels partits), el president i alguns jutges de la Cort Suprema, caracteritzats per les seves simpaties menemistes i també per la seva utilització política de les sentències que emetien. Va viatjar per nombroses províncies i va solucionar alguns problemes enquistats des de feia temps, va reforçar el Mercosur gràcies a unes relacions privilegiades amb el seu col·lega brasiler, Lula. Al mateix temps va aconseguir una ràpida i miraculosa pacificació de bona part del peronisme. Això demostra una vegada més el pes que el poder, que implica control del pressupost i afavoreix el clientelisme, té en el peronisme i obliga a pensar en la dificultat per tal que un moviment polític amb aquestes característiques es pugui regenerar. Amb un menemisme que es retira obertament i amb un Rodríguez Saá expectant, Kirchner es va fer amb el control del Partit, va unificar la majoria dels blocs parlamentaris del Congrés i del Senat, va donar suport a de la Sota per a la governació de Córdoba i amb ell va guanyar les seves primeres eleccions provincials. La seva mirada està posada a les properes eleccions provincials, que tindran lloc els pròxims mesos, i a les legislatives d'octubre. De totes aquestes en sortirà un nou perfil polític de l'Argentina. Per això, un dels seus objectius principals és aconseguir en aquests comicis bona part de la legitimitat d'origen de la qual manca per no haver pogut disputar la segona volta amb Menem.

El seu estil de Govern, comparable al del president colombià Álvaro Uribe, per la hiperactivitat demostrada, malgrat les distàncies ideològiques que els separen, ha instigat l'adhesió

d'una part important de l'opinió pública, que venia reclamant des de fa temps ser governada amb eficàcia. També ha rebut el reconeixement de la premsa, més enllà d'algunes crítiques sobre el seu estil de Govern: obertura simultània de nombrosos fronts, ferides difícils de curar (com el tema de la renovació del generalat: més de la meitat dels generals de l'Exèrcit de Terra van haver de retirar-se, i un terç dels almiralls de l'Armada i comodors de l'aviació militar). No obstant això, Kirchner insisteix que aquest és el camí. En un discurs pronunciat a Rosario, amb motiu de l'Homenatge a la Bandera (el 20 de juny) va advertir que, malgrat les reserves d'alguns sectors, està disposat a obrir "tots els fronts necessaris" per realitzar les reformes que permetin "canviar l'Argentina". També va demanar "un compromís per no caure en la temptació de tornar al passat, per no donar un pas enrere, per tenir memòria i recordar el que ens va passar i per què ens va passar".

L'objectiu de Kirchner és clar: demostrar que el menemisme (amb tot allò bo i dolent que va tenir) és quelcom que mai no havia d'haver passat a l'Argentina; consolidar-se al Govern; prendre distància de Duhalde; guanyar per la via de la legitimitat d'exercici tota la legitimitat d'origen que li manca; controlar el peronisme i estendre la seva influència política i ideològica cap a l'esquerra, més enllà de les fronteres partidàries.

La conjuntura política argentina afavoreix els seus objectius. Fins a finals d'any no s'haurà renovat un Parlament, que actualment està controlat per peronistes i radicals. Però el radicalisme pràcticament no existeix actualment (encara que això no signifiqui que no pugui regenerar-se en el futur, una tasca ciclòpia i realment difícil) i els dos partits sorgits a l'última elecció: l'Afirmación para una República de Iguales (ARI), d'Elisa Lilita Carrió (de centreesquerra, amb un cert matís populista), i el centrista Movimiento Recrear, de López Murphy, encara no estan consolidats i la seva representació institucional és molt dèbil. Per això, alguns observadors de la realitat argentina, incloent els radicals i l'ARI, comencen a alertar pel que fa a la possibilitat que el peronisme de Kirchner acabi imitant el

model del PRI i esdevingui el partit únic (o hegemònic), amb tot el que comportaria de deriva autoritària per al sistema polític argentí.

Els propers mesos veurem si les mesures adoptades inicialment per Kirchner van ser alguna cosa més que focs artificials i si realment van iniciar la reforma del sistema polític argentí. També es veurà si es completa la renovació dels dirigents polítics iniciada amb l'elecció presidencial (algunes de les velles relíquies del passat com Menem o Alfonsín només tenen un paper secundari en el futur argentí), que va marcar clarament que molts dels que havien de marxar ja se'n van anar, encara que en queden d'altres, com el senador Luis Barrionuevo, candidat peronista a la governació de Catamarca, que no volen marxar. Aquest escenari ens recorda una vegada més que els problemes del president són enormes. En el front econòmic ha de resoldre l'acord amb l'FMI, la renegociació del deute i l'actualització de les tarifes dels serveis públics privatitzats (alguns d'aquests a mans d'empreses espanyoles), pràcticament congelades des de fa un any i mig. Amb tot, persisteixen alguns dubtes sobre el model econòmic que seguirà el país, més enllà de l'aposta pel mercat. Hi haurà una política coherent per obrir el país al món i potenciar les exportacions o es mantindran les il·lusions relacionades amb el foment d'una certa producció nacional? Augmentarà el ritme de creixement dels darrers mesos o s'apostarà per un alentiment d'aquest, seguint l'estela del model brasiler? No obstant això, i més enllà de la seva importància, els problemes argentins són polítics i serà la política la que finalment permeti avaluar el comportament de l'administració Kirchner. Què es farà amb el Govern de les províncies i el sistema federal? Quin paper tindran en el futur immediat els sindicats peronistes, l'obstacle principal, en el passat immediat, per a la modernització del país? S'aprofundirà en les reformes institucionals necessàries per a la consolidació democràtica? L'enfortiment de l'Estat, al qual es tendeix, servirà només als fins presidencials o, al contrari, permetrà un desenvolupament més harmònic del sistema democràtic? Per ara, la major part de les incògnites romanen obertes i la seva resolució exigirà la definició d'un president fins ara hiperactiu en els gestos però relativament mut en els continguts de fons. ■

dCIDOB 87. Argentina.

**La transformació de la protesta social. Cap a quina direcció?
Alberto Arce**

La transformació de la protesta social

CAP A QUINA DIRECCIÓ?

Alberto Arce Becari a l'Oficina Econòmica i Comercial de l'Ambaixada d'Espanya a Buenos Aires

“Que se vayan todos, que no quede ni uno solo”. Aquesta ha estat la frase repetida i corejada fins a la sacietat des que va adquirir personalitat pròpia aquell històric 20 de desembre en què 30 persones foren assassinades sota l'estat de setge. Entre desembre de 2001 i les eleccions celebrades el maig de 2003, s'ha desinflat el globus de la revolució argentina que mai no va tenir lloc: Quins han estat els motius per als quals això no va arribar a succeir?

Després d'any i mig d'esdeveniments, el nivell de renovació de la classe política ha estat nul. El lema de “l'argentínazo” ha esdevingut record del passat i objecte d'anàlisi més que un crit de mobilització popular i l'únic polític que sembla haver-se retirat (Carlos Menem, pendent encara de la resolució del seu futur polític) ho ha fet per voluntat pròpia després de ser el guanyador a la primera volta de les eleccions. Els indicadors econòmics i socials ens mostren un país que cau en picat i entra en la categoria de receptor d'Ajuda Oficial al Desenvolupament¹. El Govern afirma que està sortint de la crisi i la ciutadania li dóna un vot de confiança en permetre la seva continuïtat i la de la seva política, simbolitzada en el ministre d'Economia, Roberto Lavagna. El peronisme gaudeix d'una de les majories més altes de la història. I cada vegada menys argentins confien en les protestes del carrer per incidir sobre aquells que els governen. Encara que el contrapoder existeix (s'entén com a accions alternatives a les decisions del poder polític), es troba molt difuminat, en un *impasse* crític a partir del qual podrà conformar algun tipus d'alternativa o desaparèixer novament de l'espai públic. Seria massa arriscat predir qual-sevol teoria pel que fa al cas.

Cal preguntar-se aleshores, existeix alguna explicació racional per al tremend disbarat que es produeix entre la percepció de canvi que semblava irradiar de la ciutadania i la realitat de les seves expressions electorals?

Podem plantejar dues evidències:

Evidència 1. La desafecció ciutadana respecte als seus governants ▶

Segons la informació que ens aporta el Latinobaròmetre sobre l'Argentina en un estudi realitzat fa exactament un any, el 85% de la població estava insatisfeta amb la manera de funcionar de la seva democràcia i el 92% de la població pensava que la situació econòmica era molt dolenta. Un segon consens entre els argentins se situa en el 85% d'aquests que opina que la solució dels problemes no depèn de la democràcia, sinó de les elits dirigents; i un tercer consens s'articula entorn de la desaprovació del Govern i la desconfiança cap a aquells que dirigeixen el país, que assoleixen el 78% i el 88% respectivament. Aquesta valoració pèssima de la classe política per part de la ciutadania suposa 23 punts de desaprovació i desconfiança més alts que la mitjana de la regió per al mateix període².

Segons l'estudi realitzat per la Universitat Torcuato Di Tella, un any més tard, l'abril de 2003 (abans de ser escollit president Néstor Kirchner), solament el 22% de la població té una imatge positiva del Govern, el 81% no pensa que es governi en benefici de l'interès general i només el 25% dels enquestats sosté que la majoria dels membres del Govern són honestos³.

Si anem a la taula de resultats de les eleccions presidencials podem constatar que aquest nivell extraordinàriament alt de desafecció ciutadana cap a la classe política, es contradiu directament amb la seva expressió democràtica a través de les urnes. Els cinc candidats més votats, provinents de les forces del bipartidisme clàssic, peronisme i radicalisme, que concorren amb diverses plataformes electorals agrupen gairebé el 95% dels vots a la primera volta.

Les persones que a les enquestes asseguren tenir una percepció pèssima sobre la situació del país i culpen directament d'això la seva classe dirigent, mostren immediatament després un nivell de suport gairebé plebiscitari cap a aquells mateixos dirigents als quals acusen de la seva situació.

Hem d'entendre quin és el nexa d'unió entre aquestes dues situacions.

Evidència 2. Alguns indicadors socials que demostren com n'és de crítica la situació' >

L'índex d'atur se situa, segons les darreres dades oficials prèvies a les eleccions, en el 17,8% fet que, juntament amb 19,9% de subocupació, fa que un 37,7% de la població activa es trobi amb problemes greus de treball. D'altra banda, a causa de la devaluació, la pobresa va arribar al 57,5% de la població, més de 20,8 milions de persones, i el percentatge d'indigents arriba al 27,5%, que equival a gairebé 10 milions de persones. Hem de recordar que l'Argentina té poc més de 36 milions d'habitants.

El cost de la Cistella Bàsica Alimentària (CBA), índex que marca la línia d'indigència, es situa en 329 pesos per a una família formada per dos adults i dos menors. Des de la devaluació (18 mesos) la CBA va augmentar el 76,2%. Els plans socials del Govern (Planes Trabajar i Plan Jefes de Hogar) dels quals depenen gairebé tres milions d'argentins (que són extrets de les xifres d'atur per rebre una ajuda estatal) atorguen 150 pesos mensuals per a famílies d'aquest tipus.

El 10% més ric dels habitants s'emporta el 37,4% de l'ingrés total. A l'altra punta, el 10% més pobre té a penes l'1,4% dels ingressos contra l'1,3% de 2001 i l'1,9% el 1994. A més, la dècima part més rica de la població té un ingrés mitjà que és 27,3 vegades més que la més pobre, un índex àmpliament superior al detectat el 1994, quan la bretxa era de 17,8 vegades.

Una hipòtesi sobre el que sembla inexplicable > La situació de necessitat de gran part de la població és tan crítica que les seves adhesions polítiques ja no tenen el preu d'una aprovació de decisions o programes. Es venen a canvi del menjar d'un dia, de la promesa de treball per varies jornades o simplement del viatge i el got de vi des de l'infern de la "villa de emergència" a qualsevol lloc de l'exterior per assistir a un míting o directament, votar. Això s'organitza i controla a tra-

> Cartells electorals, abril de 2003.

©Alberto Arce

vés de la mobilització dels *punteros*, militants peronistes que exerceixen de canal de comunicació entre la direcció del Partido Justicialista i la massa de futurs votants. I l'elecció presidencial, decantada per endavant a favor del peronisme mitjançant aquest tipus d'organització, depèn de quin sector del partit aconsegueixi mobilitzar el major nombre de *punteros* mitjançant la concessió o la simple promesa de prebendes futures. L'intendent (alcalde) o diputat nacional que aconsegueixi mobilitzar el major nombre d'aquests *punteros* per al seu candidat, aconseguirà el major nombre de subsidis, millors contractes per a les seves cooperatives o directament major quantitat de diners del futur guanyador. El candidat que triomfi en la cooptació d'aquests suports és escollit president del país.

Ens trobem davant la ja coneguda (i no per això menys trista) realitat del triomf del populisme. En un moment històric i un context econòmic i social en què les interpretacions més clàssiques s'han cansat d'augurar el final de la representació política tradicional i l'emergència de noves forces polítiques i nous subjectes de canvi, a l'Argentina ha succeït tot el contrari. La protesta social i les noves maneres d'articulació de l'oposició popular no han estat capaces de socavar l'estructura prebendatària de l'Estat. Si aquella fou en algun moment la seva intenció, és clar que va resultar un fracàs però, i si no n'era aquella la intenció? El Justicialismo ha aconseguit que

una fusió gairebé camaleònica entre els recursos públics, la patrimonialització dels càrrecs executius i la seva organització de partit guanyés després de la lluita desigual contra cassoles, assemblees i piquets. Si tornem als resultats electorals, podem constatar que el candidat guanyador a cada districte provincial o municipal es correspon directament amb aquell que compta amb el suport del governant d'aquell mateix districte. La correlació entre poder polític i triomf electoral és aclaparadora. Però continuem apropant-nos a la realitat en termes estatals i institucionals, no en termes de moviment social. La política superficial és suficientment clara, però és possible l'existència d'un nivell per sota de l'oficial, una realitat de compromís i mobilització que es produeix en termes que encara no s'han comprès i es troba a l'espera d'una oportunitat nova per saltar a l'escena mediàtica.

Seguint Baumann i la seva encertada exploració de les comunitats de Guarda-ropa i Carnaval, podem assenyalar que a l'Argentina ha tingut lloc un exemple perfecte de fluïdesa moderna. El carnaval va oferir un respir temporal del turment de la solitària lluita diària. Els argentins van deixar les seves diferències al guarda-ropa i van sortir al carrer, es van vestir amb una cassola i van entonar un lema "que se vayan todos, que no quede ni uno solo". Mentre va durar l'espectacle, la societat va semblar reunir-se sota un mateix interès, deixant de banda aquells plantejaments que prèviament els havien separat. Però els espectacles no serveixen per fusionar els interessos dels assistents. La il·lusió de la situació compartida no dura més que el mateix espectacle.

Una vegada abandonat l'escenari de la protesta del carrer, i amagats a l'armari els instruments de la protesta, la supervivència diària posa un preu al vot.

I aquest preu té en uns casos un valor de mercat (clientelisme i vot captiu de les classes més desfavorides) i en altres un càlcul d'opcions a futur (classe mitjana que encara no ha estat expulsada del sistema): una *stock option* que es basa en la confiança de la devolució progressiva de part dels estalvis atrapats al *corralito* o una suspensió més de les execucions hipotecàries. No hi ha cap necessitat d'una esperança profunda de canvi, d'una modificació global de les relacions. "L'aquí i ara" de la supervivència diària ha rebaixat el nivell de les demandes civils fins a magnituds fàcilment assumibles pel Govern de transició d'Eduardo Duhalde. Les promeses tornen a adquirir pes i són acceptades novament. La protesta social no aconsegueix modificar els plantejaments del poder sinó que, per a la seva supervivència, es retiren d'aquest terreny de joc i es mantenen a l'espera d'un nou moment en què plantegin la seva

radicalitat. Una perspectiva nova radica en la comprensió del canvi de lloc i regles de joc. L'observador extern es veurà impossibilitat per entendre el que succeeix a les catacumbes de la protesta fins que aquesta torni a l'esfera pública. Possiblement, l'espectacle mediàtic de l'esclat social sigui substituït per realitats quotidianes menys aparatoses i cridaneres per als nous espectadors, però més significatives per als protagonistes.

El context actual. Les eleccions i la suposada fi de la protesta

► Si ha passat l'època de les revolucions sistèmiques és perquè no existeixen edificis per ocupar les oficines del sistema que els revolucionaris podien fer seves. Resulta extremadament difícil, gairebé impossible, imaginar què podrien fer els vencedors una vegada dins per revertir el malestar i la situació que els va dur a rebel·lar-se. És evident l'escassetat de gent capaç d'articular el desig de canviar la seva situació individual com a part del projecte per canviar l'ordre de la societat⁵.

La població ha fet seu un "*campi qui pugui*" que neix precisament de la desafecció global davant el fet polític. No han estat capaços de confiar en si mateixos i en alguna possible capacitat de conformació de nous espais polítics. Han optat per desconfiar de la seva possibilitat per dissenyar el futur al preu de mantenir un passat que no es renova ni en els noms. La mitjana d'edat dels membres del Govern Kirchner ha descendit, però alguns dels seus pretesos símbols de joventut, renovació i canvi com el vicepresident Daniel Scioli o el ministre de Justícia, Gustavo Beliz, provenen del menemisme i/o d'una militància oberta a l'Opus Dei (per posar només dos exemples). L'espectacle polític i mediàtic de la suspensió de la segona volta electoral seria brou de cultiu perquè Pierre Bourdieu ens parlés una vegada més del poder i la dominació simbòlica. El que s'hauria de qualificar com a un atac directe a la legitimitat de la institució presidencial en un país fortament presidencialista (és a dir, l'assumpció d'un president amb el 22% dels vots) no ha provocat una reacció immediata de malestar i inquietud sobre l'estabilitat del sistema, sinó tot el contrari. A penes unes setmanes de declaracions i mesures simbòliques del nou president i els argentins apareixen darrere del nou líder, que malgrat tenir el mateix origen d'aquells a qui pretenia escombrar de l'escena política, representa per art de màgia el futur i genera oblit cap a qualsevol tipus de vincle amb el passat.

Avui l'Argentina té un president que genera il·lusió i esperança i que es veu privat del suport majoritari dels vots per l'acció malèvola de la vella política i les seves maneres obscures de comportament. Avui tenim un president que des del discurs oficial, majoritari i mediàtic, simbolitza la renovació, una nova generació de polítics peronistes i fins i tot pretén recollir l'herència d'aquells que foren assassinats per la dictadura militar. S'ha oblidat que Néstor Kirchner no és més que el subjecte interposat com a tercera opció per l'ex president Duhalde per escenificar la batalla final de la seva lluita pel control del Partido Justicialista contra el seu antic soci, del qual fou vicepresident, Carlos Menem. S'oblida també que

El moviment piquetero a l'Argentina

► Elaboració pròpia

Néstor Kirchner és un president amb passat de cabdill provincial que comparteix una de les tradicions més ràncies dels governadors argentins: modificar la constitució del seu feu per ser elegit una altra vegada sense límit. El president que pretén liderar la “revolució productivista” i recuperar la confiança en el país en construir un model de creixement que se separa dels postulats neoliberals anteriors és qualificat de bon gestor. El seu gran mèrit és haver dipositat els fons de la seva província, una de les més beneficiades pel negoci petrolífer, en bancs suïssos, ben resguardats de les inestabilitats econòmiques del país. No és la seva intenció decretar que aquests fons tornin a l'Argentina.

Kirchner és, per infinitat de motius, un gran exemple del passat encara que alguns pretenguin rebre'l d'una altra manera.

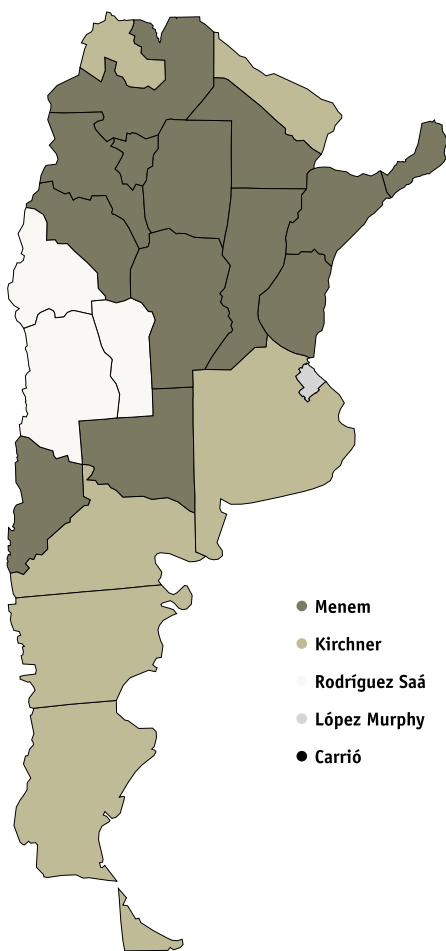
Hem de preguntar-nos aleshores, si efectivament ha existit un pla triomfant, dissenyat des del Govern de transició de Duhalde, per silenciar la protesta social, resoldre el cisma intern al Partido Justicialista i limitar-se a traslladar la resolució de la crisi del país cap al futur. Potser la pretesa necessitat de canvi i la situació de conflictivitat social no van ser més que un globus inflat mediàticament per al consum espantadís dels interessos econòmics i el públic estranger. El pas del temps ha aconseguit assentar les bases per a una cultura política incrementalista en la qual els problemes de fons, objecte de la massiva protesta social, han pogut ser absorbits per l'estructura de poder tradicional.

Matilde Ollier⁶ descriu com, dins d'Amèrica Llatina, l'Argentina és el país on el sistema de partits surt més indemne de les crisis polítiques (fi de dictadures, populismes autoritaris) i econòmiques (crisi del deute, col·lapses productius). La radicalitat dels esdeveniments que han succeït preveia la conformació de noves coalicions polítiques o la desaparició de les velles estructures. Això només ha ocorregut parcialment. Encara que la UCR (Unión Cívica Radical) pràcticament ha desaparegut, el peronisme s'ha reforçat i la nova coalició de centreesquerra que enllacés els sectors més identificats amb la protesta social amb l'esquerra partidària i possibilista és lluny de produir-se. No obstant això, s'hauria de prestar atenció al desenvolupament futur de l'ARI (Afirmación para una República de Iguales) i la seva possible connexió amb la central sindical CTA (Central de Trabajadores Argentinos). Els seus plantejaments polítics i la participació possible en un front polític més ampli tindran previsiblement un paper central a l'Argentina dels propers anys⁷.

Un apunt per al futur: l'emergència d'una nova subjectivitat

► El plantejament que es discuteix en aquest article es basa en el fet que l'empitjorament dels indicadors socials i econòmics i l'empetitiment del paper de l'Estat deixen espais alliberats per al ressorgiment de la protesta social. Aquesta mobilització té lloc amb alts i baixos i, en teoria, desapareix en el moment en què el peronisme torna a ocupar el poder amb una legitimitat i suport electoral massius. Per què l'esquerra no ha sabut ocupar i mobilitzar les estructures d'oportunitat electoral existents, i ha permès d'aquesta manera que el peronisme es perpetuï? L'aposta radica en el fet que la protesta social a l'Argentina va més enllà de la cultura de la substitució i l'alternança en les institucions. Està creant espais paral·lels difícilment quantificables, pretesament invisibles des d'una pers-

Resultats electorals (abril 2003)

► La Nación

pectiva institucionalista però realment existents des d'un punt de vista més proper a la societat. Està creant una nova subjectivitat⁸.

Les polítiques neoliberals de l'Argentina dels noranta no van ser útils a la societat. Van retreure el paper de l'Estat al de simple gestor d'una economia financera més preocupada per atreure els capitals externs que per millorar la qualitat de vida dels seus ciutadans. A mesura que la crisi econòmica s'aguditzava, es produïa la fractura entre representants i representats que va dur als esdeveniments de desembre de 2001. La societat es va separar obertament dels seus representants i el crit "que se vayan todos" va semblar resumir un rebuig absolut per les formes polítiques tradicionals que en realitat no s'ha produït. Això no suposa el fracàs de la protesta social sinó que ens obliga a entendre la novetat i radicalitat d'aquesta proposta d'una manera diferent a la de la simple substitució de representants a les institucions. L'esquerra no fou capaç d'instal·lar-se electoralment arran de la crisi perquè gran part de la ciutadania ja no pensa en termes de substitució de persones o partits sinó de regeneració, de maneres de comportament. Aquesta és la nova subjectivitat sobre la qual hem d'incidir.

L'esquerra no ha sabut generar espais de transformació per si mateixa sinó que ha pretès cooptar els escenaris d'una protesta social de la qual no tenia l'exclusiva perquè pertanyia a la ciutadania en el seu conjunt. Les assemblees fallides ho van ser perquè "l'avantguarda política" va intentar apropiarse d'un espai que no era el seu. I els moviments que es mantenen es troben més enllà de les regles tradicionals. Els piquets continuen, però no van néixer el 2001 sinó a mitjan anys noranta⁹. Des de l'esclat de la crisi s'han multiplicat i són l'exemple viu de l'ocupació d'espais per part de la protesta. D'una manera similar a la "sopa de sigles" de la transició espanyola, representen un espectre polític i ideològic plural i amb plantejaments molt divergents. Aquest no és el lloc per entrar en una explicació detallada d'aquest moviment però un estudi dels seus nexes amb les organitzacions polítiques ens donarà un exemple evident de la nova subjectivitat. Els *piqueteros* que protesten per aconseguir un subsidi poden estar organitzats de manera autònoma per a qüestions determinades, seguir les ordres d'un *puntero* menemista a l'hora del vot i, de manera transversal a aquests compromisos, no estar disposats a legitimar globalment el sistema polític –fins i tot atacant-lo– en el precís moment que se senten traïts pels seus enllaços amb aquest. El moviment *piquetero* perd suports i s'institucionalitza en la mesura que reproduceix fraccionalismes de l'esquerra partidària¹⁰. Aquesta és la situació de subjectivitat (entesa com a procés que es construeix en l'acció, en la mateixa situació quotidiana) en la qual resulta impossible predir el desenvolupament futur de la protesta.

El context polític a l'Argentina és de destitució: un Estat dèbil en la seva capacitat d'intervenció econòmica i una normativitat extremament difusa. La llei no es compleix i el respecte n'és l'excepció. La supervivència diària depèn de xarxes de solidaritat informal que van molt més enllà de les reformes tributàries o laborals que un Govern com l'actual pot arribar a implementar. Com afirma l'últim text del col·lectiu Situaciones, poder i institució i contrapoder són compatibles en un mateix plànol. Un assembleista pot anar a votar per qui se li demana i a la vegada continuar treballant en la seva assemblea perquè les regles en ambdós escenaris són diferents però compatibles. Es pot participar en la convocatòria electoral i construir espais de creixement social i recuperació de la consciència que no són permeables a la intervenció del poder polític. Es pot seguir votant peronista en els sectors més desfavorits dels afores de Buenos Aires en la mesura que la situació de necessitat extrema obliga al manteniment de qui atorga subsidis, però al mateix temps, les organitzacions de barris reconstrueixen una subjectivitat que en qualsevol moment pot tornar-se contra el poder. La inexistència d'un missatge polític de regeneració permet dislocar fàcilment la funció del *puntero* del barri, purament instrumental i revocable, amb la d'una conducció política que sigui canal de transmissió de les directrius governamentals.

Els resultats electorals no han estat més que el reflex de la indiferència de la protesta social davant modes de resolució de la crisi que ja no els són útils. Si el peronisme vol la victòria electoral pot tenir-la en la mesura que no interfereixi les iniciatives que la mateixa societat ha generat.

Des del piquet i els centenars de fàbriques recuperades de la fallida pels treballadors, a les assemblees dels barris que segueixen funcionant, són milers els argentins que col·laboren individualment amb multitud d'empreses alienes i externes al sistema polític-institucional. Són tres les estratègies que s'utilitzarien a l'Argentina actual per situar-se de nou després del 20 de desembre de 2001¹¹: *habitar*, determinant l'espai i el temps de la participació; *desaccelerar*, marcant els ritmes de participació en l'espai i temps que s'habita; i *suspendre*, entès com l'abandonament de l'esdeveniment institucional. I davant aquestes estratègies no poden existir anàlisis tradicionals de l'esquema dreta-esquerra ni de la lògica triomf-fracàs. És un procés de construcció social de la realitat d'una fi indeterminada si és que es poden identificar ports de partida i arribada respecte dels processos socials.

La batalla pel poder per al canvi ja no es lliura només en el poder legislatiu ni a les butaques de feltre sinó a les places, les escoles i les "villas de emergencia". Els ciutadans ja no voten esperançadament pels partits polítics, els són indiferents. Ja no és la seva lluita. El peronisme guanya les eleccions gràcies al greixatge d'una maquinària que és obeïda per una barreja de rutina i tradició, interès immediat i indiferència. La il·lusió generada entorn del nou president no és més que el respir per la por al retorn d'un passat (dècada dels noranta, convertibilitat, reforma neoliberal i privatitzacions), fet pel qual els argentins comencen a sentir-se culpables. Han assumit la seva responsabilitat col·lectiva en la pendent autodestructiva dels darrers anys i han deixat de culpar exclusivament els seus governants. Saben que ells mateixos han d'emprendre el camí de la recuperació sense confiar en les decisions dels seus nous líders com a única via de reconstrucció del país. ■

Notes >

1 L'octubre de 2002, l'Argentina va esdevenir receptora d'un crèdit FAD per part del Govern d'Espanya per contribuir a pal·liar la situació de crisi que el país travessa. *Quantia del crèdit*: 100 milions €. *Característiques*: FAD deslligat, amb un 25% d'Element de Liberalitat (Grant Element) amb 10 anys d'amortització que inclouen quatre de gràcia i un 4,75% d'interès. *Objectiu*: crèdit d'emergència per escometre la solució de problemes socials urgents, a les àrees de Sanitat, Educació i Infraestructures bàsiques.

2 *The Economist*, 15 d'agost de 2002. <http://www.latinobarometro.org/>

3 Estudi realitzat el maig de 2003 pel Departament de Ciència Política de la Universitat Torcuato Di Tella. Buenos Aires. <http://www.utdt.edu/>

4 Dades oficials extretes de l'INDEC. www.indec.gov.ar

5 Baumann, Zygmunt *Modernidad líquida*. Buenos Aires: FCE. P. 11, 2003.

6 Ollier, Matilde *Las coaliciones políticas en la Argentina. El caso de la alianza*. Buenos Aires: FCE, 2001.

7 És molt interessant consultar el document de la CTA "Shock distributivo, autonomía nacional y democratización. Aportes para superar la crisis de la sociedad argentina", publicat per l'Institut d'Estudis de la CTA sota la direcció de Claudio Lozano el novembre de 2002. www.cta.org.ar

8 Col·lectiu Situaciones. *Causas y Azares*. Buenos Aires, maig 2003.

9 Un bon apropament a la història del moviment *piquetero* pot trobar-se a: Giarraca, Norma (et al.) *La Protesta social en Argentina: Transformaciones económicas y crisis social en el interior del país*. Buenos Aires: Ed. Alianza, 2001.

10 Vegeu la taula del moviment *piquetero* a l'Argentina. Elaboració pròpia.

11 Grup Doce, "Del fragmento a la situación. Notas sobre la subjetividad contemporánea", Buenos Aires, novembre 2001.

Referències bibliogràfiques >

Són molt recomanables per tenir una visió de conjunt del que ha succeït al país durant els últims quatre anys les dues obres que cito a continuació:

ERIC CALCAGNO, ALFREDO *Argentina: derrumbe neoliberal y proyecto nacional* Capital intelectual SA per a *Le Monde Diplomatique*, Buenos Aires, 2003.

NOVARO, MARCOS (comp.), *El derrumbe político en el ocaso de la convertibilidad*. Buenos Aires: Ed. Norma, 2003.

dCIDOB 87. Argentina.

Perfil de l'Argentina

Perfil de L'ARGENTINA ▶

Nom oficial ▶ República Argentina/Nación Argentina

Estructura administrativa ▶ la República d'Argentina és un estat federal constituït per una capital federal i 23 províncies.

Competències administratives ▶ Cada província té competències legislatives en els termes establerts en les seves respectives constitucions, en què de forma expressa manifesten la seva adhesió a la República. El poder executiu de cada província és exercit pel governador, que és elegit pels habitants de la província. El poder legislatiu provincial és exercit pel Congrés Provincial corresponent que pot ser unicameral o bicameral. Cada província està dividida en departaments, excepte en el cas de la província de Buenos Aires que reben el nom de partits. Cada Departament està dividit a la vegada en districtes, i aquests amb localitats. Les localitats que superen un cert nombre d'habitants s'anomenen municipis.

Independència ▶ 8 de juliol de 1816 (d'Espanya)

Entrada a l'ONU ▶ 24 d'octubre de 1945

Superfície ▶ 2.780.092 km²

Fronteres ▶ Bolívia (832 km), Brasil (1.224 km), Xile (5.150 km), Paraguai (1.880 km) i Uruguai (579 km).

Llengua oficial ▶ espanyol

Capital ▶ Buenos Aires, 2.904.192 habitants (1999).

Altres ciutats importants ▶ Córdoba (1.276.585), Rosario (1.000.000), Mar de la Plata (579.483), La Plata (556.308).

SISTEMA POLÍTIC

República Federal amb dues cambres legislatives ▶ Senat (72 membres) i Cambra dels Diputats (257 membres).

Constitució: 1 de maig de 1853 i revisada l'agost de 1994.

Cap d'Estat i de Govern ▶ Néstor Carlos Kirchner, Frente para la Victoria (maig 2003).

▶ A les eleccions d'abril de 2003, els resultats de la primera ronda van ser els següents:

Carlos Saúl Menem Frente para la Lealtad ▶ 19,4% i

Unión del Centro Democrático ▶ 5,0 %

Néstor Carlos Kirchner Frente para la Victoria ▶ 22,0%

Ricardo López Murphy Movimiento Federal para

Recrear el Crecimiento ▶ 16,3%

Elisa Carrió Afirmación para una República de

Iguales ▶ 14,1%

Adolfo Rodríguez Saá Frente Movimiento

Popular ▶ 12,1% i Partido Unión y Libertad ▶ 2,0%

Leopoldo Moreau Unión Cívica Radical ▶ 2,3%

Patricia Walsh Izquierda Unida ▶ 1,8%

Alfredo Bravo Partido Socialista ▶ 1,1%

▶ Elaboració Fundació CIDOB

Cap dels candidats que es presenta a les eleccions presidencials obté el 45 % dels vots necessaris per ser proclamat president a la primera volta. Els peronistes Carlos Menem, amb el 24,4%, i Néstor Kirchner, amb el 22,0%, han de disputar la presidència en una segona ronda el 18 de maig, però tres dies abans, Menem es retira i Néstor Kirchner és proclamat nou president de la República d'Argentina sense cap oposició.

POBLACIÓ

Total ▶ (2000) 37 milions d'habitants

Població urbana ▶ (2000) 88,2%

Estructura d'edat ▶ (2000) per sota de 15 anys: 27,7%; 15-29 anys: 25,6%; 30-44 anys: 18,8%; 45-59 anys: 14,6%; 60-74 anys: 9,6%; més de 75 anys: 3,7%

Taxa de creixement anual ▶ 1,4% (1975-2000); 1,1% (2000-2015)

Projecció de població ▶ (2010) 41.474.000 habitants; (2020) 45.347.000 habitants

Índex de natalitat ▶ (2000) 18,6 naixements per 1.000 habitants (mitjana mundial 22,5)

Índex de mortalitat ▶ 7,6 morts per 1.000 habitants (mitjana mundial 9,0) (2000)

Índex de mortalitat infantil ▶ (2000) 18 morts per 1.000 naixements vius

Índex de fecunditat ▶ 2,6 fills per dona (1995-2000)

Índex de mortalitat materna reportada ▶ (1985-1999) 41 morts per cada 100.000 naixements vius

Esperança de vida en néixer ▶ (1995-2000) 72,9 anys; dones 77,2 anys i homes 70,1 anys (2000)

Composició ètnica ▶ (2000) ascendència europea 86,4%; mestissos 6,5%; amerindis 3,4%; àrabs 3,3%; altres 0,4%

Composició religiosa ▶ (2000) catòlics romans 79,8%; protestants 5,4%; musulmans 1,9%; jueus 1,3%; altres 11,6%

Taxa d'alfabetització d'adults ▶ (2000) (% població de més de 15 anys) 96,8%; homes (96,8%), dones (96,8%)

Població que no utilitza millors fonts de proveïment d'aigua ▶ (2000) 21%

Població que utilitza instal·lacions de sanejament acceptables ▶ (2000) 85%

INDICADORS ECONÒMICS I SOCIALS

Moneda ▶ peso, 1 dòlar = 2,74221 pesos (maig 2003)

Ingrés Nacional Brut (INB) ▶ (2001) 261.000 milions de dòlars (2001)

INB per càpita ▶ (2001) 6.960 dòlars

INB (segons PPA) ▶ (2001) 438.000 milions de dòlars

INB per càpita (segons PPA) ▶ (2001) 11.690 dòlars

Força de treball ▶ 15 milions (2000)

Taxa d'atur ▶ 12,8% (1998-2000)

Estructura PIB ▶ (2001) agricultura 4,8%; indústria 26,6% (manufactures 16,9%); serveis 68,5%

Indústria ▶ aliments tractats, vehicles de motor, béns de consum duradors, tèxtils, productes químics i petroquímics, impremta, metal·lúrgia i acer.

Productes agrícoles ▶ llavors de gira-sol, llimones, soja, raïm, cereals, tabac, cacauets, te, blat i ramaderia.

Importacions ▶ (2001) 20.321 milions de dòlars. Equipament de maquinària i de transport 46,5%; productes químics 19,4%;

productes manufacturats 15,0%; aliments i animals vius 4,4%. *Països de procedència:* Brasil (5.230 milions de dòlars); Estats Units (3.781); Xina (1.113); Alemanya (1.052); Itàlia (840); Japó (767); França (737); Espanya (712).

Exportacions ▶ (2001) 26.610 milions de dòlars. Aliments i animals vius 35,1%; petroli i productes derivats del petroli 12,1%; equipament de maquinària i de transport 12,0%; productes manufacturats 10,8%; vegetals i olis d'animals 9,9%; matèries primàries 8,0%; productes químics 7,7%. *Països de destinació:* Brasil (6.206 milions de dòlars); Estats Units (2.900); Xile (2.851); Xina (1.222); Espanya (1.099); Itàlia (852); Països Baixos (799); Uruguai (725).

Despesa pública en educació ▶ (1995-1997) 3,5% del PNB

Despesa pública en sanitat ▶ (1998) 2,4% del PIB

Despesa pública militar ▶ (2000) 1,3% del PIB

Deute extern ▶ (2001) 140.681 milions de dòlars

Fonts ▶

Britannica World Data

Informe sobre el Desenvolupament Humà 2001 (PNUD)

CIA World Factbook

The World Bank Group: World Development indicators (2002)

<http://www.electionworld.org>

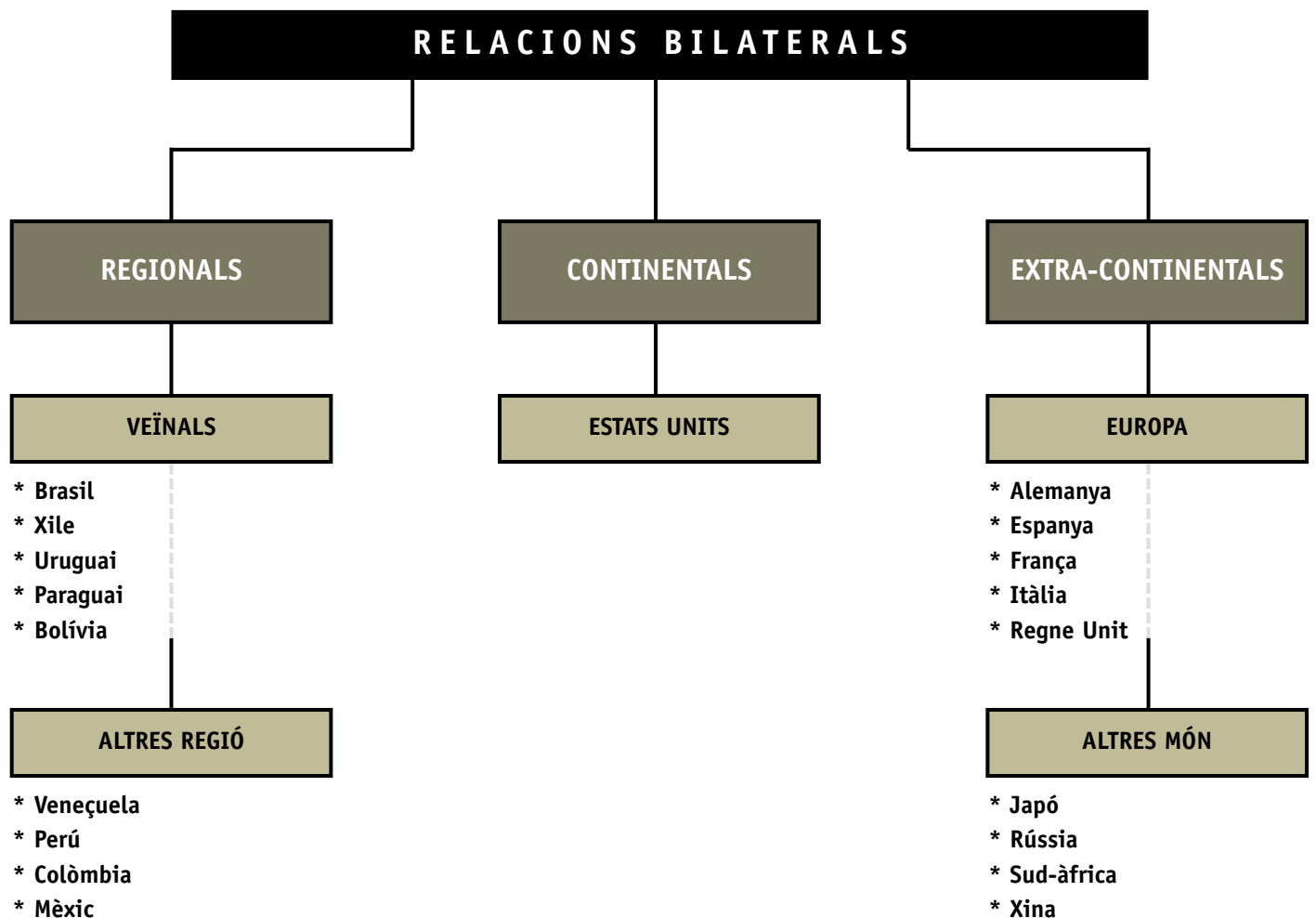
Instituto Nacional de Estadística y Censos (INDEC)

dCIDOB 87. **Argentina.**

Síntesi de les relacions exteriors de l'Argentina

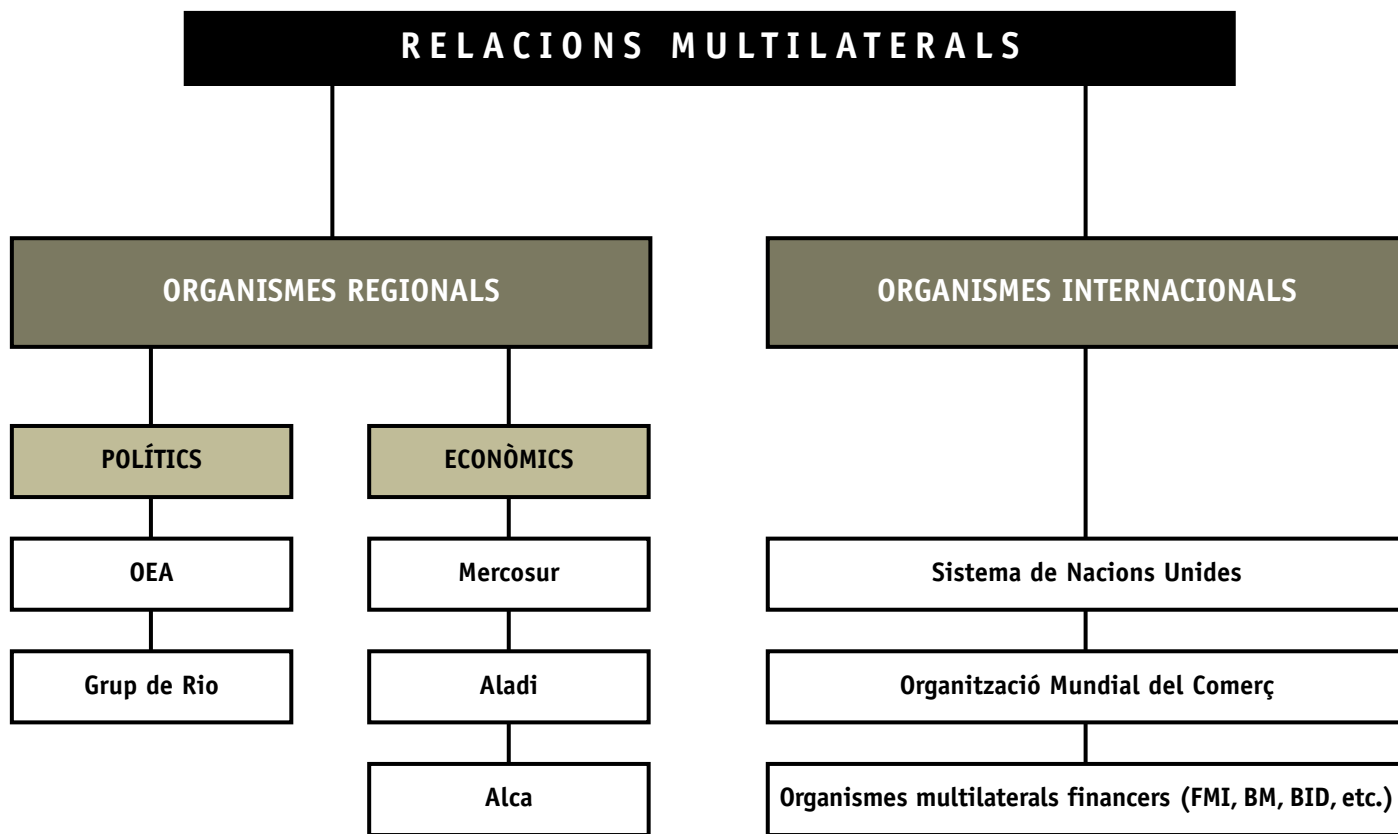
SÍNTESI DE LES RELACIONS EXTERIORS DE L'ARGENTINA ►

Les relacions exteriors de l'Argentina han estat sotmeses al llarg de la seva història a una sèrie de canvis en funció de l'evolució del país i també de l'entorn internacional. Tenint en compte les implicacions derivades de la situació geogràfica i de la seva condició perifèrica, aquesta evolució ha estat fruit de la política exterior aplicada en diferents moments per tal d'assolir els nivells desitjats d'autonomia internacional i de desenvolupament econòmic, objectius als quals darrerament s'ha afegit la consolidació de la democràcia. Amb aquests breus antecedents, en aquest quadre es presenta de forma molt sintetitzada una estructura bàsica de les relacions exteriors actuals de l'Argentina; Hem procurat assenyalar les prioritats geogràfiques i estratègiques, tant en el pla bilateral com en el multilateral.

En l'àmbit bilateral es poden apreciar tres nivells de relació –regional, continental i extra-continental– que conformen una

combinació de prioritats geogràfica i estratègica per als interessos del país. En el primer d'aquests, el **regional**, sembla que les rivalitats i els recels històrics es van superant i cada cop més es podria anar consolidant l'aposta per les relacions amb els veïns, on destaca molt evidentment la posició del Brasil, seguida una mica més enrere per Xile, mentre que la resta ja són països més petits i d'una condició més secundària. De tota manera, aquesta relació veïnal estarà molt condicionada també per l'evolució que acabi adquirint el procés d'integració del Mercosur. Entre els altres països llatinoamericans, l'interès per Veneçuela, Perú i Colòmbia rau en que són tres economies mitjanes del continent sud-americà. Finalment, Mèxic és important per la seva condició de segona potència a la regió, a més del pes específic que ha anat adquirint arran de la seva incorporació amb Canadà i els EUA al Tractat de Lliure Comerç de l'Amèrica del Nord (TLCAN).

- ▶ **Organització d'Estats Americans (OEA, 1948):** Formen part els 34 països del continent americà (Cuba n'és l'única excepció).
- ▶ **Grup de Rio (1986):** Són membres tots els països llatinoamericans, excepte Cuba, i un representant de la Comunitat del Carib.
- ▶ **Mercat Comú del Sud (Mercosur, 1991):** Format per Argentina, Brasil, Paraguai i Uruguai, mentre que Bolívia i Xile són membres associats.
- ▶ **Associació Llatinoamericana d'Integració (Aladi, 1980):** En formen part Argentina, Bolívia, Brasil, Cuba, Xile, Colòmbia, Equador, Mèxic, Paraguai, Perú, Uruguai i Veneçuela.
- ▶ **Àrea de Lliure Comerç de les Amèriques (Alca, 1994):** En formen part els 34 països del continent americà (Cuba n'és l'única excepció).

En l'àmbit **continental** no hi ha dubte de la posició estratègica dels Estats Units, que a la vegada ostenta la condició de potència mundial, circumstàncies que han tingut molta importància en la relació de l'Argentina amb aquest país, bastant canviant i controvertida al llarg de la seva història. Mentre que la distància va ser notòria durant dècades, durant els mandats presidencials de Carlos Menem es va assajar un apropament molt estret, que es va manifestar en l'obtenció de la categoria d'aliat extra-OTAN. En l'actualitat, aquesta postura està en revisió i tot indica que la tendència anirà cap a la recerca d'una relació més equilibrada i no tan subordinada.

Fora del continent trobem un lloc destacat per a les relacions amb els països més grans de la Unió Europea. A més de les conegudes implicacions històriques d'aquesta relació, actualment hi ha una conjunció d'interessos econòmics molt

importants, tant comercials com d'inversions, que determinen la seva rellevància. A més a més, en reiterades ocasions, des de la Unió Europea s'ha manifestat la voluntat d'assolir un nivell de relació més estret amb els països del Con Sud. Malgrat tot, actualment encara hi ha algunes discrepàncies notables, particularment el proteccionisme de la política agrícola europea, que dificulten molt aquest objectiu. Finalment, en la relació de l'Argentina amb la resta del món destacarien quatre països per motiu del volum dels intercanvis econòmics: el Japó, Rússia, Sud-àfrica i la Xina.

En les **relacions multilaterals** hi ha dos grans àmbits d'actuació: els organismes regionals i els organismes internacionals; aquests estan separats a la vegada per la seva orientació política o econòmica, cadascun amb una dinàmica pròpia i diferenciada. En l'àmbit **polític regional** hi ha dos espais ben

diferenciats, tant pel seu origen i els països membres, com per les seves orientacions: l'OEA i el Grup de Rio. L'Argentina és membre de l'OEA, un organisme continental històric des de la seva fundació i ha viscut les transformacions durant els últims anys. Per exemple, darrerament l'Argentina ha estat un ferm participant en les missions de mediació de conflictes i de promoció de la democràcia de l'OEA. El Grup de Rio, en què l'Argentina participa des del començament, és una organització molt més recent i encara en procés de consolidació que va néixer amb l'objectiu de potenciar la pau i la democràcia a la regió. També té la particularitat de funcionar com a fòrum polític exclusivament llatinoamericà i com a instància de relació regional amb l'exterior. Un exemple d'això serien les reunions periòdiques entre el Grup de Rio i la Unió Europea.

En el cas dels **organismes regionals econòmics**, que genèricament comparteixen l'objectiu de l'apropament econòmic cap a la integració, les diferències d'opció entre uns i altres serien més de caire estratègic, sobretot entre el Mercosur i l'ALCA. Mentre que en el primer cas l'aposta dona prioritat a la relació econòmica amb el Brasil i l'entorn veïnal immediat, en el segon hi ha una presència molt determinant de l'economia dels EUA, i a la vegada la capacitat individual de negociació està molt més difuminada. Malgrat alguns dubtes en moments puntuals, l'opció argentina últimament està més decidida a donar prioritat al Mercosur, i a través d'aquest negociar conjuntament amb la resta de països i esquemes d'integració econòmica. Així succeeix amb els Estats Units (el que es coneix com a fórmula 4+1), en el procés per a l'establiment de l'ALCA, en les negociacions comercials amb la Comunitat Andina o amb la Unió Europea. Finalment, l'ALADI és la continuació adaptada dels primers intents històrics de la integració regional llatinoamericana, i actualment la seva funció principal és proporcionar un grau bàsic de complementació comercial entre els països llatinoamericans.

Pel que fa als **organismes internacionals**, la importància d'una participació activa en el sistema de les Nacions Unides és òbvia per a un país com l'Argentina, que aspira a una certa rellevància en la societat internacional. Per exemple, darrerament ha participat en missions internacionals als conflictes del golf Pèrsic i els Balcans. Quant a l'Organització Mundial del Comerç, l'Argentina reivindica la seva eficiència comercial en determinats productes agropecuaris i, en conseqüència, desenvolupa conjuntament amb altres països un paper actiu per obrir els mercats internacionals. Finalment, l'Argentina ha mantingut una relació molt estreta amb els organismes financers internacionals, dels quals ha obtingut crèdits amb certa assiduitat. Darrerament, arran de la crisi econòmica, aquesta relació ha passat per una etapa turbulenta que, amb tota probabilitat, s'anirà normalitzant a mesura que el país vagi trobant estabilitat. ■

Francesc Bayo Investigador de la Fundació CIDOB

dCIDOB 87. **Argentina.**

Cronologia de conflictes

Els indígenes de l'Equador adopten mesures neo-liberals ▶ En un intent desesperat per salvar la feble economia de l'Equador i no ser percebut per Estats Units com un acòlit d'Hugo Chávez de Veneçuela, Lucio Gutiérrez, president de l'Equador, que compta amb el suport dels moviments socials i indígenes, ha adoptat els darrers temps mesures que, com a mínim, sorprenen. En primer lloc, el Govern va permetre l'adopció d'una sèrie de mesures que configuren la imposició d'un dels models neoliberals més agressius a l'Equador.

Israel: Sharon redissenya el mapa polític ▶ Ariel Sharon continua la seva despietada política de reasentaments jueus a territori palestí. En una visita recent a Washington, el primer ministre israelià va condicionar la represa de les negociacions entre Israel i Palestina a la readaptació del pla de pau, dissenyat pel Quartet (Estats Units, Unió Europea, Nacions Unides i Rússia).

Macedònia, primera missió militar de la Unió Europea ▶ La UE ha començat a Macedònia la primera missió militar en el seu gairebé mig segle d'història. La força militar europea (Eufor) relleva l'OTAN, que va desplegar les seves tropes el 2001.

L'Iraq, de guerra d'alliberament a guerra santa ▶ Els Estats Units estan satisfets del curs que pren la guerra. L'avançament cap a Bagdad puja la moral dels seus combatents i dirigents. Tant és així que Colin Powell ja ha avançat possibles futurs plans antiterroristes. L'Iran i Síria es troben en el punt de mira.

República Democràtica del Congo, un nou començament? ▶ S'ha posat fi, novament, a la guerra. L'assemblea del "diàleg intercongolès" ha ratificat l'Acta Final que dona pas a una nova Constitució, un Govern d'unificació i un període de transició de dos anys. No obstant això, en aquesta ocasió també han sorgit dubtes sobre si l'acord pot solucionar el problema de la República Democràtica del Congo.

Nous fronts de guerra a Libèria ▶ Els combats a l'est, nord-est i al voltant de la capital de Libèria han provocat el trasllat massiu de civils a Guinea i la interrupció de l'ajuda humanitària a la frontera amb Côte d'Ivoire. Moltes persones han mort en intentar creuar nedant el riu Macona, que separa Libèria de Guinea.

El Sudan: sprint final a les negociacions de pau ▶ Les converses de pau del Sudan estan entrant a la recta final. El president, Omar al-Bashir, i el líder

rebel de l'Exèrcit Popular d'Alliberament del Sudan (EPAS), John Garang, s'han reunit per segona vegada en vint anys de conflicte per inaugurar una nova ronda de pau a Kenya i anunciar un possible acord per al mes de juny.

Agressions contra la pau a la República Democràtica del Congo ▶ L'abisme entre teoria i realitat es fa cada dia més profund a la República Democràtica del Congo. Mentre a la capital, Kinshasa, els polítics celebraven la implantació del flamant acord de pau, al nord-est del país tenia lloc una matança entre dues ètnies rivals, els hema i els lendu.

Terrorisme al sud-est asiàtic ▶ Els dos atemptats amb bomba a Davao, la ciutat més important de l'illa de Mindanao, han dut el Govern de Filipines a investigar possibles nexes de grups filipins oposats al procés de pau amb el grup indonesi islàmic Jamaah Islamiya (JI), suposat autor de l'atemptat de Bali i sospitós d'estar relacionat amb Al-Qaida.

L'Iraq, hora zero ▶ Ha arribat l'hora zero a l'Iraq. El règim de Saddam ha caigut. Encara regna el caos i la incertesa.

Cuba: repressió i manca de tolerància com a símptoma de debilitat ▶ Cuba forma part de l'agenda de la Comissió de drets humans de l'ONU, que acaba de reunir-se a Ginebra. Aquest any, el Govern de Fidel Castro és objecte d'una resolució reprovatòria per violació dels drets humans.

Assentaments jueus a la Jerusalem palestina ▶ Al voltant de vint nens palestins van resultar ferits en esclatar una bomba a una escola de Cisjordània. Una organització clandestina israeliana, que es va identificar com a Venjança dels Nens, es va responsabilitzar de l'explosió, encara que les investigacions policiaques posen en dubte l'autenticitat d'aquesta reivindicació.

Revés a les negociacions de pau a Sri Lanka ▶ El moviment rebel dels Tigres d'Alliberament Tàmil (LTTE) de Sri Lanka ha anunciat la suspensió de les negociacions de pau amb el Govern, la setena ronda de les quals estava prevista que se celebrés a Tailàndia entre el 29 d'abril i el 2 de maig. El motiu principal d'aquesta decisió radica en l'exclusió dels Tigres de la reunió internacional celebrada el passat 14 d'abril a Washington, a la qual els Estats Units havien convidat els principals països donants ja que es considerava una reunió preparatòria de la conferència de reconstrucció, la qual tindrà lloc a Tokio el proper mes de juny.

Caixmir: iniciativa de pau sota l'estrèpit de la metrallera ▶ Nous enfrontaments entre la milícia islàmica i soldats indis han causat la mort de 22 persones i 24 ferits al Caixmir en el moment en què neix tímidament una nova iniciativa de pau. La violència ha esclatat justament quatre dies després de la visita del primer ministre indi, Atal Behari Vajpayee, durant la qual va proposar la celebració de converses per tal de reduir la tensió amb el Pakistan.

Xipre: s'obren esquerdes a l'últim mur d'Europa ▶ Les autoritats turcoxipriotes han obert la frontera que separa les dues parts de l'illa, fet que ha permès per primera vegada des de fa 30 anys el lliure pas de persones cap a la part grega al sud de l'illa.

Tremola la jove democràcia de Nigèria ▶ Olusegun Obasanjo ha guanyat les primeres eleccions presidencials de Nigèria en vint anys. La victòria del president, que ha defès en el seu mandat anterior la democràcia i els drets humans, seria una bona notícia si no fos perquè les eleccions i el recompte de vots han estat massivament manipulats, fet pel qual l'esdeveniment històric pot esdevenir una catàstrofe.

El seu rival principal, l'exdictador i militar del nord del país, Muhammadu Buhari, ha manifestat que el seu partit, el conservador ANPP (All Nigeria People's Party) no reconeixerà el nou Govern.

Fallida presa de contacte entre els Estats Units i Corea del Nord ▶ Les converses per buscar una sortida a la crisi entre Corea del Nord i els Estats Units van acabar abruptament un dia abans del previst després de l'afirmació de Pyongyang que ja té armes nuclears, la qual cosa per a Washington significa tornar al "vell joc del xantatge".

Quin futur espera l'Iraq? ▶ Jay Garner, el general retirat al qual Washington ha encarregat dirigir la reconstrucció de l'Iraq, es troba ja en plena tasca de preparar les bases per a un nou Govern al país. De moment, ha dividit l'Iraq en tres sectors administratius, cadascun sota la direcció d'un representant nord-americà, i ha afirmat que el seu objectiu és formar un Govern provisional multicolor en què estiguin representats tots els grups ètnics i religiosos que conviuen a l'Iraq.

D I L L U N S 5

El Nepal: fràgils converses de pau ▸ Les primeres converses de pau formals entre el Govern del Nepal i els rebels maoistes van posar de manifest les greus divergències entre un Govern que defèn la monarquia i una rebel·lió que insisteix en crear una Assemblea constitucional.

Els Estats Units donen per acabada la guerra de l'Afganistan ▸ El secretari de Defensa dels Estats Units, Donald Rumsfeld, ha anunciat en la seva visita a l'Afganistan el final de la guerra. No obstant això, l'anunci del seu final no significa pau sinó, en el millor dels casos, una persistent guerra de guerrilles.

Burundi: esdeveniment històric sense esperances de pau ▸ L'1 de maig, el president tutsi de Burundi, Pierre Buyoya, va traspasar el poder al seu successor, l'hutu Domitien Ndayizeye, que serà el nou cap d'Estat durant els propers 18 mesos. El relleu al poder, no garanteix, tanmateix, la pau.

Argentina i els seus complicats jocs electorals ▸ Carlos Menem ha guanyat a la primera volta de les eleccions argentines, com tots els pronòstics auguraven. No solament tornaven a la palestra els representants de la classe política tradicional, representada pel peronisme i el radicalisme, sinó que qui fou president durant la dècada dels 90, la de la dolarització i l'economia oberta, pot tornar a convertir-se en president dels argentins. El 18 de maig, Argentina s'enfrontarà per primera vegada a una elecció a doble volta, amb la dada afegida que la població haurà d'escollir entre els dos representants d'un mateix partit fragmentat, ja que el contrincant de Menem, Néstor Kirchner, també pertany al Partido Justicialista. De cara a la segona volta comença a parlar-se d'una situació similar a la francesa, en què els dos candidats pertanyien a la dreta i la por a Le Pen va aglutinar entorn de Chirac el vot de l'esquerra. Amb la majoria de les enquestes que asseguren que el 50% de la població mai no votaria Menem, sembla fàcil assegurar que Kirchner serà el proper president.

D I V E N D R E S 9

Anul·lades les converses de pau a les Filipines ▸ La presidenta filipina, Gloria Macapagal Arroyo, ha cancel·lat una trobada amb el Front Moro d'Alliberament Islàmic (FMAI) després d'un atac a la ciutat de Siocon, al sud del país.

Côte d'Ivoire, decidida a imposar la pau ▸ El Govern després de signar un alto el foc total a tots els fronts, ratificat per l'Estat major de Côte d'Ivoire, de Libèria i els responsables militars de les "forces noves" (la reagrupació dels tres moviments rebels), acorda l'establiment d'una zona desmilitaritzada, anomenada "zona de confiança".

L'Índia i el Pakistan assumeixen el guió de l'apropament mutu ▸ Després de 16 mesos de tensió, el Pakistan i l'Índia han anunciat el restabliment bilateral de les

relacions diplomàtiques plenes, la represa de les comunicacions terrestres i aèries i la seva disposició a trobar una "solució definitiva" a la qüestió del Caixmir.

El rei de Cambotja amenaça amb abdicar ▸ L'anunci del rei de Cambotja, Norodom Sihanuk, que està considerant la seva abdicació i exili a França pot provocar una greu crisi política davant les properes eleccions generals previstes per al mes de juliol.

Colòmbia: l'assassinat d'ostatges, una nova ferida al conflicte ▸ Les Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia (FARC) han assassinat deu dels seus ostatges després d'un intent de rescat per part de les forces de seguretat de l'Estat.

Pròxim Orient: el "full de ruta" en la línia de sortida ▸ El 30 d'abril, el famós "full de ruta" arriba finalment a mans israelianes i palestines per començar a fer camí.

República Democràtica del Congo: un Govern poc prometedor ▸ El Govern de transició de la República Democràtica del Congo, amb representants de totes les faccions guerreres del país, començarà la seva tasca el proper 23 de maig. El nomenament dels quatre vicepresidents és el reflex d'un país dessagnat per la guerra i l'avidesa dels seus líders per espoliar els recursos naturals del seu país.

D I V E N D R E S 16

Depuració ètnica a la República Democràtica del Congo ▸ Matances interètniques, fugides massives de civils a la recerca de protecció i refugi sota la capa de les tropes de l'ONU, que són incapaces d'imposar l'ordre.

S'esclareix l'horitzó del Sàhara Occidental? ▸ Les parts en conflicte semblen estar més disposades que en ocasions anteriors a trobar una solució. Ni el Marroc, ni Algèria, ni el Polisario han rebutjat rotundament el pla que James Baker, l'enviat de l'ONU a la zona, va exposar el gener, encara que tots han presentat nombroses objeccions.

Txetxènia, fora de control ▸ Un atac suïcida de la guerrilla separatista de Txetxènia ha causat 54 morts i ha deixat al voltant de 200 ferits a la ciutat de Znàmenskoie, al nord de la república caucàsica.

Indonèsia, preparada per a l'ofensiva militar a Aceh ▸ Davant la possibilitat d'una imminent ofensiva general de l'Exèrcit indonesi, els rebels de la província d'Aceh han confirmat la seva assistència a les converses de Tokio del 17 de maig en un intent de salvar in extremis el procés de pau.

Atac d'Al-Qaida al cor del regne wahhabita ▸ Tres atemptats suïcides coordinats a Riad, capital d'Àrabia Saudita, han costat la vida a 91 persones i han causat prop de 200 ferits. Els atemptats van tenir com a blanc tres complexos residencials habitats, la majoria d'aquests, per occidentals.

D I V E N D R E S 23

Odis i interessos polítics impedeixen la pacificació de Nagorno-Karabakh ▸ El fracàs per trobar una solució al conflicte de Nagorno-Karabakh, un enclavament de població majoritàriament armènia en territori àzeri, és el problema més seriós del sud del Caucas i un perill per al desenvolupament pacífic de la regió.

Indonèsia: separatisme, corrupció i guerres ▸ Després del fracàs de l'últim intent de negociacions i la declaració de la llei marcial a la província indonèsia d'Aceh, més de 40.000 soldats i policies han començat una ofensiva militar massiva.

República Centreafricana, entre extorsions i reconciliació ▸ Dos mesos després del canvi de règim a la República Centreafricana, els pillatges i la inseguretat amenacen la transició pacífica.

Pròxim Orient: Full de Ruta amb barricades ▸ La pluja de kamikazes sobre Israel ha posat encara més barricades a la ruta cap a la pau que ja és per si mateixa, a la majoria dels trams, unidireccional i, per tant, no proporciona cap enteniment possible.

D I V E N D R E S 30

R. D. del Congo, de guerres, genocidis i altres amenaces ▸ Mentre a la ciutat congoleesa de Bunia es tornen a produir nous enfrontaments entre hema i lendu, que han causat més morts i ferits, la Unió Europea ha donat, en principi, la seva conformitat a una intervenció militar, sol·licitada per l'ONU, per a l'estabilització del país.

Veneçuela, en marxa ▸ La mesa per al diàleg i la negociació a Veneçuela, presidida pel secretari general de l'OEI, César Gaviria, ha aconseguit, després d'una gestió de sis mesos, la firma d'un acord de 19 punts entre el Govern d'Hugo Chávez i la coalició opositora Coordinadora Democràtica.

Rwanda: primera constitució postgenocidi ▸ El 93% dels rwandesos ha aprovat en un referèndum la primera Constitució del país després del genocidi de 1994.

Uzbekistan: repressió i pobresa, brou de cultiu per al fonamentalisme islàmic ▸ A l'Uzbekistan augmenten les repressions i violacions dels drets humans comesos pel règim del president Islam Karimov. Segons estimacions, es realitzen anualment 600 arrestos políticament motivats i 6.500 presos polítics poblen les presons, alguns dels quals han estat torturats fins a la mort.

El Perú es rebel·la ▸ El president del Perú, Alejandro Toledo, ha decretat l'estat d'emergència durant 30 dies a tot el país com a resposta a les protestes sindicals que han mobilitzat prop de dos milions de persones, i ha posat l'Exèrcit al comandament de l'ordre públic.

Pròxim Orient: reunió entorn del Full de Ruta ▸ Optimisme davant la reunió del 5 de juny a Akaba (Jordània) entre George Bush, Ariel Sharon i Abu Mazen.

D I V E N D R E S 6

Myanmar: els militars assesten un nou cop a la democratització ▶ El laboriós procés de democratització a Myanmar (Birmània) ha sofert un nou revés amb la detenció de la líder opositora Aung San Suu Kyi que es trobava de gira política al nord del país.

Zimbabwe toca fons ▶ El Moviment per al Canvi Democràtic (MCD), el partit d'oposició de Zimbabwe, està duent a terme una setmana de vaga general i mobilitzacions, considerades com "l'assalt final" al règim de Robert Mugabe, al poder des de 1980.

Mutacions a la guerra de Txetxènia ▶ Les atrocitats continuen a Txetxènia malgrat el referèndum de març en què es va aprovar una nova Constitució que dona a la república caucàsica una espècie d'estatut d'autonomia. Continuen les desaparicions i els assassinats i augmenten els actes terroristes.

Libèria: l'embull ▶ L'acte de processament dictat contra el president de Libèria, Charles Taylor, per un tribunal de l'ONU per a crims contra la humanitat, ha provocat el pànic a la capital, Monròvia. Milers de persones han fugit de les seves llars per por al brot d'una violenta lluita pel poder.

Crisi en el procés de pau de Sri Lanka ▶ El procés de pau de Sri Lanka està en crisi. Els Tigres per a l'Alliberament de la Terra Tàmil, després de retirar-se de la taula de negociacions l'abril i anunciar la seva negativa a assistir a la conferència de donants que tindrà lloc a Tokio a partir del 9 de juny, acaben de rebutjar una proposta governamental que havia de desbloquejar el procés de pau.

Sense respir als conflictes del Caucas ▶ Almenys quatre observadors militars de l'ONU i tres soldats de les Forces d'Interposició de la Comunitat d'Estats Independents (CEI), la majoria militars russos, han estat segrestats al congost de Kodori, una zona desmilitaritzada entre la regió separatista d'Abkhàzia i la resta del territori de Geòrgia.

D I V E N D R E S 13

El laberint democràtic del Nepal ▶ Augmenten les manifestacions contra el rei del Nepal. La societat civil i cinc dels sis partits parlamentaris exigeixen al rei Gyanendra rehabilitar el Parlament o formar un Govern multipartidista.

Aixafat un cop militar a Mauritània ▶ Les forces lleials al president Maouiya Ould Taya han aconseguit avortar un intent de cop d'Estat, liderat pel coronel Salah Ould Hnana, expulsat de l'Exèrcit fa un any per la seva suposada vinculació amb els moviments baassistes pro iraquians.

L'espiral de violència al Pròxim Orient, inalterable ▶ La venjança de Hamàs era de preveure. A l'intent d'assassinat del portaveu de Hamàs, Abdel Aziz

al-Rantisi, amb caïres de sabotatge al procés de pau, va seguir l'atemptat suïcida a Jerusalem, que va costar la vida 16 israelians i en va ferir 60.

Indonèsia: sense sortida per a Aceh ▶ El conflicte a Aceh s'aguditzava i augmenta el nombre de víctimes mortals. Des del començament de l'ofensiva, el passat 19 de maig, al voltant de 30.000 soldats indonesis s'enfronten a uns 5.000 rebels secessionistes del moviment GAM.

Temps d'expectació a l'Iran ▶ Milers d'iranians es manifesten aquests dies per protestar contra els seus dirigents, contra els dignataris religiosos conservadors, als quals acusen de restringir les llibertats, i també contra el president Mohammad Khatami per no imposar i implantar les reformes necessàries.

D I V E N D R E S 20

República Democràtica del Congo, una guerra subsidiària ▶ La intervenció militar internacional, liderada per França, a la província d'Ituri de la República Democràtica del Congo, és un intent de solucionar un problema polític, econòmic i social per la via militar i, per tant, destinat al fracàs. La guerra d'Ituri que amenaça amb estendre's, no és ja una guerra tribal entre hema i lendu, sinó una guerra subsidiària de les faccions guerreres del Congo.

Alegria per l'alto el foc a Libèria ▶ Libèria ha donat un pas important per acabar amb 14 anys de guerra. El Govern de Charles Taylor i els moviments rebels del LURD (Liberians Units per la Reconciliació i la Democràcia) i de MODEL (Moviment per a la Democràcia a Libèria) han acordat un alto el foc que donarà lloc a unes converses de pau durant un mes i la constitució d'un Govern de transició.

Equador: Gutiérrez en dificultats ▶ A penes sis mesos després del seu triomf presidencial, el coronel Lucio Gutiérrez té problemes. S'esperava d'ell un canvi en la manera de governar i també en la gestió pública. No obstant això, la reedició de polítiques lliberals, plasmada en l'aprovació de la 13a Carta d'Intenció amb l'FMI no és sostenible i ha provocat la ira de grans sectors de la societat.

Guerra de guerrilles a l'Iraq ▶ A penes tres mesos després de l'enderrocament del règim de Saddam Hussein, l'Iraq s'està enfonsant en el caos i la inseguretat, mentre les tropes nord-americanes s'enfronten a una guerra de guerrilles a la regió sunnita, al nord-oest de Bagdad, que es cobra la vida d'un soldat nord-americà a diari.

El procés de pau de Sri Lanka, embarrancat ▶ Pocs dies després de la conferència de Tokio, en què la comunitat internacional va concedir 4,5 mil milions de dòlars per donar suport al procés de pau de Sri Lanka, els núvols planen sobre el cel de l'antiga Ceilan. Dotze

mariners de l'LTTE, el Moviment d'Alliberament Tàmil, van resultar morts durant un incident naval, les circumstàncies del qual romanen sense aclarir. El mateix dia fou assassinat un important membre d'un partit tàmil.

D I L L U N S 30

La Xina i l'Índia reconeixen mútuament les seves annexions respectives ▶ La Xina i l'Índia estan disposats a resoldre les seves disputes frontereres, que els va dur a la guerra el 1962, i a revifar les seves relacions comercials i de bon veïnat. En una Declaració Conjunta Nova Delhi reconeix que l'anomenada Regió Autònoma del Tibet és una "part inalienable" del territori xinès. Al seu torn, la Xina obre la frontera als intercanvis comercials a través de Sikkim, annexionat per l'Índia el 1975.

Filipines: període de calma, en perspectiva ▶ El Govern filipí i els rebels del Front Moro d'Alliberament Islàmic (FMAI) no han arribat encara a un acord formal d'alto el foc, però existeixen indicis d'un descens dràstic de les hostilitats en un futur proper.

El Perú: greu crisi social i política ▶ El Perú es troba sumit en una greu crisi política que s'ha plasmat en la dimissió de tot el Gabinet del president Alejandro Toledo.

Libèria i el seu alto el foc eteri ▶ Els mediadors al conflicte de Libèria han amenaçat amb suspendre les converses de pau a Ghana si les tropes governamentals i les dels rebels no cessen immediatament les seves hostilitats.

Procés de pau i desenvolupament als Grans Llacs ▶ L'ONU ha fixat un calendari d'activitats a la regió dels Grans Llacs a l'Àfrica amb l'objectiu de preparar dues cimeres sobre pau i desenvolupament.

Austràlia pacifica les illes Salomó ▶ Austràlia ha decidit encapçalar una força multinacional de pacificació, formada també per tropes de Nova Zelanda, Papua Nova Guineia, Vanuatu i possiblement Fiji, per ajudar a restaurar la llei i l'ordre a les illes Salomó. La violència endèmica, els senyors de la guerra que controlen grans parts del país i una crisi econòmica galopant, han convertit les illes Salomó en un Estat fallit que suscita el temor dels seus veïns per si esdevé un refugi de terroristes i traficants de drogues.

dCIDOB 87. **Argentina.**

Cronologia històrica de l'Argentina

CRONOLOGIA HISTÒRICA DE L'ARGENTINA

PRINCIPALS ESDEVENIMENTS

1492-1776 ARRIBADA DELS EUROPEUS. VIRREGNAT DE L'ALTO PERÚ

1492 ▶ Cristòfol Colom arriba a les illes Guanahaní, Cuba i Santo Domingo en el seu camí cap a les Índies (Àsia) creuant l'Atlàntic. S'inicia el període de conquesta i colonització del territori americà.

1502 ▶ L'expedició d'Américo Vesputio es troba per primera vegada amb terres del sud del continent.

1516 ▶ Juan Díaz de Solís, en un intent per trobar un pas al sud-est que connecti l'oceà Atlàntic amb el Pacífic, arriba per primera vegada a la zona coneguda després com el Río de la Plata i la reclama en nom d'Espanya.

1526 ▶ Sebastián Gaboto, navegant italià al servei de la corona espanyola, visita l'estuari. Hi resideix durant un temps i obté dels indígenes quantitats de plata que aviat donaran nom a la zona. Funda el primer assentament espanyol, el fort Sancti Spiritu.

1534 ▶ El *adelantado* Pedro de Mendoza, a partir d'una capitulació firmada amb Carles I d'Espanya i V d'Alemanya, és nomenat governador i capità general del Río de la Plata. El 1536 funda Nuestra Señora del Buen Ayre a la ribera del Río de la Plata.

1541 ▶ Després de la mort de Mendoza i del desmantellament del Buen Ayre per part dels indígenes, la capital governamental espanyola es trasllada a Asunción, al Paraguai.

1553 ▶ Colonitzadors espanyols procedents del Perú funden el primer assentament permanent del que avui és territori argentí.

1617 ▶ El rei Felip III divideix les terres de la Plata en dues governacions, la de Guayrá (actual Paraguai) i la de Buenos Aires (actuals Buenos Aires, Banda Oriental, Entre Ríos, Santa Fe, la Patagonia i el Gran Chaco).

1620 ▶ La regió del Río de la Plata queda sota el control administratiu del virregnat del Perú.

1776-1816 VIRREGNAT DEL RÍO DE LA PLATA

1776 ▶ Davant el creixement econòmic, gràcies a la riquesa ramadera i a la importància comercial del port de Buenos Aires, i l'augment de la població de la regió del litoral, com també per l'amenaça constant de Portugal i Anglaterra, Carles III divideix el virregnat del Perú en dos i crea el virregnat del Río de la Plata (que integra el que avui és Argentina, Bolívia, Paraguai i Uruguai). Amb capital a Buenos Aires, el territori es divideix en Intendències i Governacions.

1778 ▶ Carles III dicta la Llei de Lliure Comerç entre els ports de l'Imperi espanyol. Buenos Aires ja pot comerciar directament sense passar pel Perú i adquireix importància comercial, econòmica i política.

1806-1807 ▶ Invasions angleses. Els britànics, a la recerca de matèries primeres i nous mercats on vendre la seva

Amèrica del Sud al segle XVIII. Època colonial

producció industrial, envaeixen Buenos Aires en dos intents: un el 1806 i l'altre el 1807. El cap militar Santiago Liniers, juntament amb el poble, aconsegueix amb èxit fer front els atacs. És nomenat virrei, després de deposar el virrei Sobremonte. Entre els criolls s'activa el moviment independentista per deslligar-se del monopoli espanyol.

1808 ▶ A Espanya Napoleó Bonaparte destrona Ferran VII. La Junta de Sevilla, creada per mantenir la resistència contra els francesos, decideix destituir Liniers (de nacionalitat francesa) i entrega el poder a un nou virrei, Baltasar Hidalgo de Cisneros.

1810 ▶ Revolució de Maig al Río de la Plata. Els patriotes, nom que reben els qui defensen la independència de la metròpoli, tenint en compte la situació a Espanya, destitueixen al virrei i formen la Primera Junta de Govern provisional.

1810-1815 ▶ Se succeeixen diferents governs: Primera Junta, Junta Gran, Primer Triumvirat, Segon Triumvirat; tots aquests assumeixen les competències del virrei. El 1815 Ferran VII torna a ocupar el tro d'Espanya.

ORGANITZACIÓ POLÍTICA D'AMÈRICA DURANT LA COLONITZACIÓ

DES D'ESPANYA ▶

Consell de les Índies ▶ Integrat per cinc membres que assessoren el Rei sobre les lleis i problemes americans, així com sobre els nomenaments del funcionaris enviats a les terres colonitzades.

Casa de la Contractació ▶ És la gran duana entre Amèrica i Espanya. Realitza els contractes comercials, controla les mercaderies que surten d'Espanya cap a Amèrica i les riqueses que rep el Rei de terres americanes.

A AMÈRICA ▶

Virrei ▶ Autoritat màxima del virregnat. El representant directe del Rei.

Governador ▶ Autoritat màxima de la governació (el virregnat estava dividit en governacions).

Cabildo ▶ Autoritat màxima d'una ciutat. Té una funció executiva, legislativa i administrativa. Per debatre problemes greus, convoca el "cabildo abierto", una mena de reunió en què participen les autoritats i els veïns.

Audiències ▶ Grup de persones que resolen els problemes judicials. Es formen a les ciutats més importants i estan presidides pel virrei.

Consolats ▶ S'encarreguen de resoldre els problemes econòmics i d'incentivar el comerç.

Capitanies Generals ▶ Les autoritats màximes de les guarnicions militars de frontera.

Adelantados ▶ Són els primers en arribar a un territori *verge*, per explotar-lo, conquerir-lo i finalment colonitzar-lo.

ORGANITZACIÓ SOCIAL ▶

Amerindis o indígenes ▶ Habitants autòctons de les terres conquerides.

Europeus ▶ Arribats d'Europa per a la conquesta americana.

Negres africans ▶ Portats com a esclaus des del continent africà.

Criolls ▶ Fills d'uropeus nascuts a Amèrica.

Mestissos, zambos, mulats... ▶ Fruit de la barreja dels anteriors.

1816-1828 PERÍODE DE TRANSICIÓ. GUERRES CIVILS, D'INDEPENDÈNCIA I ANARQUIA ▶

1816 ▶ Davant la situació de crisi permanent i el creixent sentiment favorable a la independència absoluta de la corona espanyola, representants de les províncies decideixen reunir-se en un Congrés a San Miguel de Tucumán. El 9 de juliol proclamen formalment la independència d'Espanya i la constitució de les Províncies Unides d'Amèrica del Sud (més tard Províncies Unides del Río de la Plata).

1819 ▶ Es promulga la primera Constitució que crea el marc legal per a la formació d'un país unitari, tot i que no té vigència. Les hostilitats entre unitaris i federalistes marquen els primers anys del jove país i provoquen enfrontaments civils.

1824 ▶ Davant la necessitat d'un Govern estable i una forma d'organització constitucional, Buenos Aires convoca una reunió de les províncies. El Congrés és dominat pels unitaris i Rivadavia és elegit president.

1826 ▶ Nova Constitució que converteix les províncies unides en la Nació Argentina.

1828-1853 DICTADURA INESTABLE. ROSAS ▶

1829 ▶ Les lluites entre unitaris i federalistes són constants. Guerra civil. Juan Manuel de Rosas resisteix a Buenos Aires els colpistes del Govern de Manuel Dorrego (federalista) i és nomenat governador.

1831 ▶ Pacte Federal (entre Buenos Aires, Corrientes, Entre Ríos i Santa Fe) en què s'acorda establir un Govern Federal quan les condicions ho permetin.

1835-1852 ▶ Rosas proclama una Constitució nacional. El país es manté sota el règim dictatorial de Rosas durant 17 anys.

1852 ▶ Batalla de Caseros entre els federalistes Urquiza, defensor d'una organització nacional sota una Constitució, i Rosas. Guanya el primer.

1853-1863 PERÍODE DE FORMACIÓ ▶

1853 ▶ Una nova Constitució aconsegueix que els federalistes assoleixin en part els seus objectius, tot i que continuen les tensions i els enfrontaments entre el poder de Buenos Aires, que no desitja entregar la ciutat per la seva federalització, i les províncies.

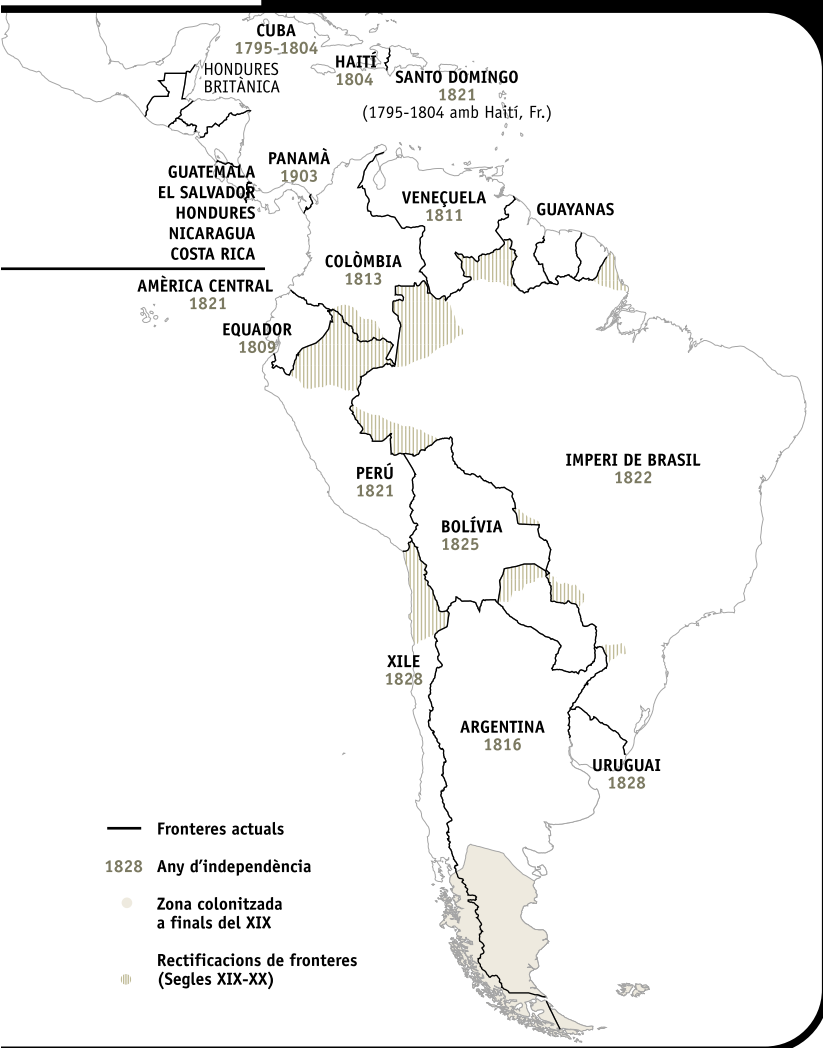
1862 ▶ Celebració d'eleccions. Bartolomé Mitre és elegit president per un període de sis anys. S'adopta el nom de República Argentina.

1863-1880 PRIMERES PRESIDÈNCIES: MITRE, SARMIENTO I AVELLANEDA ▶

1865-1870 ▶ Guerra amb el Paraguai per la invasió d'aquest país de territoris del seu entorn. L'Argentina intervé aliada amb l'Uruguai i el Brasil, l'anomenada Triple Aliança. Acabat el conflicte el 1870 amb la victòria aliada, l'Argentina inicia un període de certa tranquil·litat política i de creixement econòmic basat en l'exportació de productes agropecuaris.

1862-1880 ▶ Se succeeixen els governs de Mitre, Sarmiento i Avellaneda, els quals posen els fonaments per a la construcció de l'Argentina moderna. Durant el Govern d'Avellaneda s'incorpora el nord de la Patagònia al país.

La independència d'Amèrica del Sud al segle XIX

1880-1916 DEMOCRÀCIA RESTRINGIDA ▶

1880 ▶ Julio Argentino Roca és nomenat president. Buenos Aires, capital federal. Inici de la modernització. El país s'integra al comerç mundial i es converteix en un dels principals exportadors mundials de matèries primeres. Nous sectors socials: classe obrera i burgesia industrial. Molta immigració europea, principalment espanyola i italiana.

1880-1882 ▶ Problemes limítrofes amb Xile.

1912 ▶ El president Roque Sáenz Peña promulga la llei del vot secret i obligatori per a la població masculina.

1916-1930 DEMOCRÀCIA AMPLIADA. RADICALISME ▶

1916 ▶ Hipólito Yrigoyen, de la Unió Cívica Radical, és elegit president del Govern, càrrec que ocupa fins al 1930. Durant aquest període l'Argentina es beneficia de la seva actitud neutral durant la Primera Guerra Mundial i es converteix en un dels països més rics del món. Introdueix el salari mínim.

1930 COP D'ESTAT D'URIBURU ▶

1930 ▶ Crisi econòmica. Enfrontaments entre conservadors i radicals. El 6 d'octubre es produeix un cop d'Estat militar encapçalat pel general José Félix Uriburu. S'inicia un període d'inestabilitat institucional i alternança de governs civils i militars.

1930-1943 DÈCADA INFAME ▶

Període caracteritzat pel frau electoral i la corrupció. Fallides rebel·lions del Partido Radical.

1936 ▶ Roberto Ortiz elegit president en unes eleccions poc clares.

1940-1942 ▶ Esclat de la Segona Guerra Mundial. Argentina es declara neutral i es nega, juntament amb Xile, a trencar relacions amb les potències de l'Eix.

1943-1946 DICTADURES MILITARS ▶

1943 ▶ Una Junta Militar, amb simpaties clares per les forces de l'Eix, agafa el poder. Un dels seus líders és el coronel Juan Domingo Perón. Es reprimeix tota activitat democràtica.

1944 ▶ Quan la victòria dels aliats a Europa ja és clara, l'Argentina trenca relacions diplomàtiques amb el Japó i Alemanya. El 1945 els declara la guerra.

1946-1958 PRIMERA I SEGONA PRESIDÈNCIA DE PERÓN (1946-1952 I 1952-1955) ▶

1946 ▶ Perón arriba a la presidència del país amb el suport d'una àmplia massa popular a la qual promet: puja de salaris, seguretat social, pensions, vacances, entre d'altres drets. Noves polítiques econòmiques i socials. La seva esposa, Eva Perón ('Evita') assumeix el càrrec de ministra de Treball i Afers Socials.

1947 ▶ Sufragi universal femení.

1949 ▶ Nova Constitució que permet la reelecció del president per un segon mandat i un augment del seu poder. El Partido Justicialista (peronista) designa altra vegada candidat a Perón. Crítiques de l'oposició. Diaris clausurats i repressió.

1951 ▶ Perón és reelegit president per una immensa majoria.

1953 ▶ Segon pla quinquennal. Increment de la producció agrícola. L'Argentina formalitza importants acords econòmics i socials. Perón controla la premsa, les masses obreres, l'Exèrcit i les empreses, però no l'Església, que passa a ser el baluard de l'oposició.

1955 ▶ Nou cop d'Estat militar que posa fi al Govern peronista. Exili de Perón al Paraguai i Espanya. Repressió.

1956 ▶ Eleccions per a l'Assemblea Constituent. La Unió Cívica Radical del Pueblo (UCRP), encapçalada per Ricardo Balbín, és l'agrupació més votada, seguida de prop per la més esquerrana Unió Cívica Radical Intransigente (UCRI) d'Arturo Frondizi. Ambdós partits són escissions de la històrica agrupació Unió Cívica Radical. Els seguidors del prohibit partit peronista voten en blanc, seguint les instruccions del seu líder des de l'exili. Els vots en blanc superen els aconseguits per qualsevol altre partit.

1958-1966 DEMOCRÀCIA RESTAURADA. MOVIMENT D'INTEGRACIÓ I DESENVOLUPAMENT. ILLIA ▶

1958 ▶ Eleccions presidencials que guanya Frondizi, gràcies al suport de peronistes i comunistes. Es restableix el Govern representatiu. Període de certa estabilitat econòmica gràcies a l'ajuda de crèdits i préstecs estrangers.

1960 ▶ Participació de l'Argentina a l'Asociación Latinoamericana de Libre Comercio (ALAC).

1961 ▶ Perón retira el suport a Frondizi. Cau la seva popularitat.

1962 ▶ Eleccions provincials i legislatives. Els peronistes aconseguixen el 35% dels vots. Els militars deposen Frondizi, del qual critiquen la seva política internacional i la seva indulgència amb el peronisme.

1963 ▶ Noves eleccions en què es prohibeix la participació de peronistes i comunistes. Arturo Umberto Illia, un moderat de la UCRP, és elegit president.

1966 ▶ Nou cop d'Estat militar. S'estableix una Junta que nomena tres presidents successius, l'últim dels quals, Alejandro Lanusse convoca eleccions el 1973.

1972-1976 RESTAURACIÓ PERONISTA ▶

1973 ▶ Amb Perón com a candidat, els peronistes, sota les sigles FREJULI (Frente Justicialista de Liberación), guanyen les eleccions per una majoria àmplia. Per raons formals, en un principi assumeix la presidència Héctor Cámpora. Escalada terrorista i violència. Perón torna de l'exili el juny i el setembre és escollit president amb més del 61% dels vots. La seva tercera esposa, María Estela Martínez de Perón, 'Isabelita', és nomenada vicepresidenta.

1974 ▶ La mort de Perón porta Isabelita a la presidència. La situació política i econòmica es deteriora ràpidament. El cost de la vida s'incrementa un 335% i les vagues i manifestacions són freqüents.

1976-1983 EL PROCESO DE LAS JUNTAS MILITARES ▶

1976 ▶ Una Junta militar dirigida pel comandant en cap de l'Exèrcit, el tinent coronel Jorge Rafael Videla, pren el poder el 24 de març.

1976-1983 ▶ El país viu la seva etapa més punyent, anomenada de "guerra bruta". Es succeeixen un seguit de dictadures militars caracteritzades per la violació constant dels drets humans i l'augment del deute extern. "Desapareixen" entre 20.000 i 30.000 persones. L'economia segueix essent caòtica.

1982 ▶ Amb Leopoldo Galtieri al poder, el Govern aconseguix el suport gairebé unànim de la població, quan l'abril ocupa per la força les illes Malvines (Falkland Islands pels britànics). Després de 75 dies de combat, les tropes britàniques recuperen el poder. Desacreditat, Galtieri és substituït per Reynaldo Bignone.

1983-1995 TRANSICIÓ DEMOCRÀTICA ▶

1983 ▶ Retorn de la democràcia. Després d'una dècada sense celebrar eleccions, l'octubre es convoquen les presidencials. Surt escollit el candidat radical Raúl Alfonsín. Es porten a judici els antics dirigents militars, es renegocia el

deute extern, però la inflació continua essent molt alta. Es crea la Comisión Nacional sobre la Desaparición de Personas (CONADEP).

1989 ▶ El candidat peronista Carlos Sául Menem és escollit president. Per primera vegada des de 1928 un president civil és substituït sense ser enderrocat per les forces armades. Menem imposa un dur programa d'austeritat: control de la inflació, equilibri pressupostari, venda d'empreses estatals a inversors privats i renegociació del deute extern.

1992 ▶ Es restableixen les relacions diplomàtiques plenes amb el Regne Unit, tot i que Argentina continua reclamant les Malvines.

1993 ▶ Acord entre Menem i l'ex president Alfonsín per modificar la Constitució. Es redueix el mandat presidencial de sis a quatre anys, però es torna a permetre la reelecció consecutiva.

1994 ▶ Argentina, Brasil, Paraguai i Uruguai firmen el Tratado de Asunción, pel qual es crea el Mercado Común del Sur (Mercosur). Reforma de la Constitució.

1995 ▶ Reelecció de Menem.

1996-2003 RECESSIÓ I MALESTAR SOCIAL ▶

1996 ▶ Dimissió del ministre d'Economia Domingo Cavallo. Malestar econòmic i vaga general el setembre.

CRONOLOGIA HISTÒRICA

1999 ▶ Fernando De la Rúa, de la coalició opositora de centreesquerra guanya les eleccions. Hereta 114.000 milions de dòlars de deute públic.

2000 ▶ Vagues i protestes per l'impost sobre la gasolina. Les exportacions de carn i soja cauen en picat. L'FMI concedeix al país una ajuda de 40.000 milions de dòlars.

2001 ▶ De la Rúa forma un Govern d'unitat nacional i nomena tres ministres d'Economia per treure el país de la crisi. Mesures d'austeritat i protestes socials. L'oposició peronista guanya les eleccions d'octubre al Congrés. El desembre Cavallo és novament nomenat ministre d'Economia per tal de fer front a la profunda crisi econòmica. L'FMI congela l'ajuda a l'Argentina. El dia 13 es convoca una vaga general. De la Rúa dimiteix el dia 20 després de la mort d'almenys 25 persones en la repressió cap als manifestants i amotinats al carrer. El 23 del mateix mes Adolfo Rodríguez Saá és nomenat president interí, però només fins al dia 30, ja que dimiteix.

2002 ▶ El gener el Congrés elegix com a president el peronista Eduardo Duhalde. El Govern devalua el peso i acaba amb la paritat amb el dòlar. El sistema financer està en perill de col·lapse.

2003 ▶ El peronista Néstor Kirchner és elegit president del país amb el 22% dels vots de la primera volta, ja que l'altre candidat, Carlos Menem, es retira abans de celebrar la segona volta.

Fonts ▶

Rock, David *Argentina 1516-1987. Desde la colonización española hasta Raúl Alfonsín*. Madrid:

Alianza América, 1988.

<http://www.lanacion.com.ar>

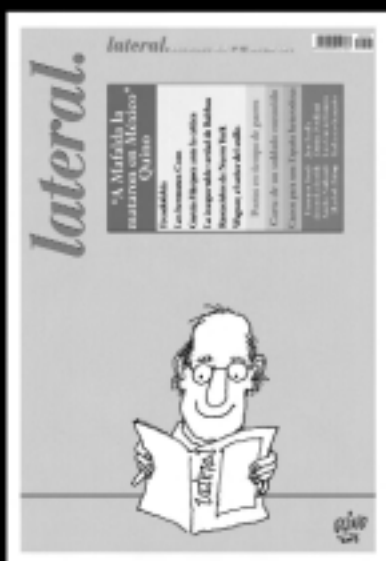
<http://www.maye.gov.ar>

<http://www.contenidos.com>

<http://www.historiadelpais.com.ar>

BBC Timeline

Amèrica del Sud en l'actualitat

lateral. Revista de cultura

...lee cosas diferentes

Pg. Sant Joan 25, 2 1. 08010, Barcelona Teléfono: 93 265 29 76 / Fax: 93 265 83 09 www.lateral-ed.es e-mail: revista@lateral-ed.es

dCIDOB 87. Argentina.

L'Argentina: balanç i perspectives de l'economia. A la recerca de l'equilibri
José Déniz

L'Argentina: balanç i perspectives de l'economia

A LA RECERCA DE L'EQUILIBRI

José Déniz Professor Titular d'Economia Internacional i Desenvolupament, Universidad Complutense de Madrid

La singularitat d'aquest país en el conjunt d'Amèrica Llatina destaca, entre altres fets, perquè durant les primeres dècades del segle XX es trobava entre els deu països que tenien una major renda per habitant del món i per l'important pes de la seva economia. Això va fer que l'Argentina esdevingués el destí de milions d'emigrants europeus que es van inserir en un procés que va aconseguir altes quotes d'industrialització que demanava mà d'obra abundant. Però aquest model, avançada la segona meitat del segle, es va anar esgotant sense patir les transformacions necessàries per superar les seves deficiències. Així fou com molts dels problemes econòmics de l'Argentina es van acumular durant dècades.

No obstant això, sembla evident que la posada en pràctica els darrers anys d'unes polítiques determinades molt concentrades en les activitats financeres, no solament no han aconseguit superar aquests problemes sinó que els han agreujat fins a uns nivells desconeguts fins aleshores, fet que denota el seu gran fracàs. Després d'una successió de canvis polítics en què van prevaler la inestabilitat institucional i la incertesa econòmica, el mes de gener de 2002 accedeix provisionalment a la presidència de la República Eduardo Duhalde, fins que a les recents eleccions de maig de 2003 surt escollit president Néstor Kirchner.

El balanç ▶ En aquest context, després del pas d'un Govern d'emergència que va controlar la situació amb encert, a la vegada que va postergar els grans problemes perquè els resolgués el nou Govern, quin és l'estat de l'economia argentina a principis de 2003?

La dada més significativa és que el producte interior brut l'any 2002 es va contreure un 11%, fet que acumula una caiguda d'un 20% els darrers quatre anys, i que significa que el nivell d'activitat va romandre per sota de l'enregistrat el 1993.

Però l'episodi econòmic de més envergadura és la fi del règim monetari de la convertibilitat, el resultant de la qual és la forta devaluació del peso i, com a fet immediat, l'accentuació de la crisi financera, que contribueix a prolongar la caiguda de l'activitat.

La rigidesa del règim canviari de la convertibilitat i un sistema de contractes financers molt dolaritzats (el gruix dels deutes públics i privats), van impedir absorbir perturbacions en el sistema, com l'estancament de les exportacions en un entorn d'apreciació del dòlar i la disminució dels crèdits externs, amb una pèrdua manifesta de competitivitat. Davant d'un àmbit de recessió, l'acceleració de la caiguda de l'activitat va propiciar la disminució dels dipòsits i reserves, mentre que es van agreujar els problemes fiscals pels ingressos menors, contribuint al col·lapse del sistema canviari i a la insolvència del sector públic.

Al mateix temps, la taxa d'atur va augmentar considerablement, la depreciació monetària va generar augments substancials de preus (encara que sense produir una espiral inflacionista) i les remuneracions reals van caure, uns fets que van aguditzar la pobresa a extrems desconeguts al país. La inversió també es va desplomar, es va intensificar la sortida de capitals del sector privat, les reserves internacionals van disminuir i la pressió impositiva es va reduir, creant tensions fiscals agudes amb una caiguda de la despesa pública, uns esdeveniments que agreugen la situació. Entre els diferents efectes de la crisi van sobresortir les grans alteracions que es van produir en els mercats financers. A finals de l'any 2001, davant l'auge del drenatge de dipòsits i de la relliscada canviària, el Govern va restringir la retirada d'efectiu dels bancs i la transferència de fons

a l'exterior, unes actuacions que van afectar les transaccions i augmentar la tensió. Amb la fi de la convertibilitat i la devaluació consegüent, el mercat es va trobar que els titulars dels dipòsits bancaris en dòlars volien rebre els seus dòlars, segons el que s'havia pactat, i els deutors es van resistir a fer-ho en aquella moneda, el preu de la qual havia pujat notablement, ja que si es feia es qüestionava la seva viabilitat empresarial. L'anomenada "pesificació" (de "peso", la moneda nacional) va generar importants efectes distributius que van derivar cap al sistema judicial, plantejant d'aquesta manera un nou front de conflictes.

Els primers mesos de 2002 el producte es va reduir, el tipus de canvi nominal va créixer espectacularment i les reserves van disminuir dràsticament. No obstant això, els preus respecte a allò que alguns esperaven van augmentar amb certa moderació i la moneda nacional va mantenir la seva condició de mitjà de pagament. D'altra banda, no es van ajustar els sous i es van "pesificar" les tarifes que estaven fixades en dòlars, sense que s'autoritzessin augments. De tota manera, el canvi de preus relatiu va anar permetent la recomposició de marges a moltes empreses, fet que va fer possible generar fluxos que van substituir els gairebé crèdits inexistents.

A partir del segon trimestre comencen a enregistrar-se certs símptomes de millora, com en la taxa de creixement del producte (encara que aquesta segueix sent molt alta en termes negatius), resultant de les activitats vinculades a les exportacions i a la substitució d'importacions, en l'augment dels ingressos per l'IVA i en els impostos al comerç exterior (que van representar més del 15% del total de recaptació federal). Però, malgrat la reanimació de les exportacions, el seu valor es va contreure durant l'any 2002. Entre altres raons, això es va produir perquè els valors unitaris van disminuir, perquè, a causa de la desconfiança existent, una part de la collita de cereals es va deixar d'exportar i perquè les vendes al Brasil van caure.

De la mateixa manera, el tema del dipòsits bancaris programats va continuar sent molt problemàtic, encara que des de mitjan any la situació va canviar favorablement i tendir a graus de normalització, per exemple, en tot allò referent a la retirada de dipòsits. Es va atenuar també la sortida de capitals privats i es va produir un gran superàvit comercial a causa de la contracció de les importacions i a la major competitivitat relativa de les exportacions, fet que va repercutir sobre el mercat de canvis, mantenint el dòlar el seu nivell, fins i tot amb certa apreciació del peso, i amb una moderació apreciable de l'evolució dels preus al consumidor. A més, lentament tornen els recursos als bancs, disminueix la taxa d'interès i el nivell d'activitat es va recuperant.

Però caldrà anar amb compte per no passar d'una fase depressiva a una altra eufòrica, ja que les grans qüestions segueixen obertes i el temor que la recuperació perdi força encara és present.

Principals indicadors econòmics

	2000	2001	2002 ^a
TAXES DE VARIACIÓ ANUAL			
Producte interior brut	-0,8	-4,4	-11,0
Preus al consumidor	-0,7	-1,5	40,6 ^b
Salari real ^c	1,5	-1,2	-15,4 ^d
Diners (M1)	-2,7	-23,8	106,9 ^b
Tipus de canvi real efectiu ^e	1,6	-3,9	136,4 ^f
Relació de preus de l'intercanvi	10,5	-0,6	1,5
PERCENTATGE MITJÀ ANUAL			
Taxa d'atur urbà	15,1	16,4	21,5 ^g
Resultat fiscal del Govern central / PIB	-2,2	-3,9	-2,5
Taxa d'interès real passiva	10,0	15,3	-6,1 ^h
Taxa d'interès real activa	12,7	28,2	...
MILIONS DE DÒLARS			
Exportacions de béns i serveis	31.092	30.846	29.322
Importacions de béns i serveis	32.822	27.360	13.742
Saldo en compte corrent	-8.864	-4.429	9.282
Compte de capital i financer	7.647	-17.030	-17.282
Balança global	-1.218	-21.459	-8.000

a Estimacions preliminars

b Variació entre novembre de 2001 i novembre de 2002

c Indústria manufacturera

d Estimació basada en la mitjana de gener a setembre

e Una taxa negativa significa una apreciació real

f Mitjana de gener a octubre

g Estimació

h Mitjana de gener a setembre, anualitzat

Font ▶ CEPAL: Balance preliminar de las economías de América Latina y el Caribe, 2002.

Les possibles perspectives ▶ Amb aquest esbós de l'estat de l'economia argentina, a quines perspectives s'enfronta el Govern del president Kirchner? El ministre d'economia, Roberto Lavagna, el qual va tenir el mateix càrrec durant el Govern anterior, ha declarat recentment que el pla econòmic actual té tres components fonamentals:

1. L'estabilització de preus.
2. L'expansió de la producció.
3. La regularització de les relacions amb el món.

El primer punt implica decisions de caràcter fiscal i monetari, una vegada s'han lliurat de l'encotillament de la convertibilitat. El segon significa optar per un model productiu, fet que suposa decisions en matèria d'ocupació i de distribució de l'ingrés. I el tercer és, sobretot, ordenar i normalitzar les relacions financeres.

Precisament, i pel que fa a aquest tercer component, per a allò que alguns anomenen la nova transició argentina, és de màxim interès

el tipus de relacions que s'estableixin amb els organismes multilaterals i sobretot amb aquells que tenen relació amb les finances. Durant aquests últims dos anys, les negociacions amb el Fons Monetari Internacional (FMI) han estat molt confuses, amb incompliments reiterats per part de l'Argentina d'acords firmats. Altres vegades ni tan sols s'han assolit acords. Hi ha hagut situacions d'incompliment pràcticament sense antecedents com, per exemple, diferir, el novembre passat, el pagament d'una amortització de capital al Banc Mundial, per tal de preservar el nivell de reserves internacionals del país. Poc després, el gener de 2003, es pacta postergar un pagament del seu deute extern, per tal d'evitar caure en suspensió. Ara les coses semblen haver canviat. Un mes després d'assumir el nou Govern, en una clara demostració de confiança, l'FMI anuncia que l'Argentina va complir amb els objectius pactats uns mesos abans i li deixa una mica més de 300 milions de dòlars.

En aquest nivell de relacions amb el món, és molt suggeridor l'escenari explícit que s'obre, juntament amb el nou Govern del Brasil, per revitalitzar el Mercat Comú del Sud (Mercosur), del qual formen part ambdós països juntament amb el Paraguai i l'Uruguai i amb acords d'associació amb Bolívia i Xile, en un procés de construcció d'una Associació de Lliure Comerç de les Amèriques (ALCA) impulsada per Estats Units, però on el Mercosur és ja una unió duanera, encara que imperfecta i amb més de deu anys de camí i, previsiblement, propera a un acord de lliure comerç amb la Comunitat Andina (CAN). La consolidació d'un bloc integrat millorarà, amb seguretat, les negociacions internacionals, sobretot en aspectes tan rellevants per a aquestes economies com són les qüestions agrícoles i agroindustrials, com també els subsidis i les mesures *anti-dumping*, sempre presents a les agendes amb els EUA, la Unió Europea i en el marc de l'Organització Mundial de Comerç (OMC). Un cert èxit d'aquestes accions no repercutiria solament d'una manera favorable en aquests països i en la regió, sinó que obriria noves línies d'actuació per al futur subcontinental.

D'altra banda, des d'àmbits diferents, es defèn la necessitat d'aplicar reformes estructurals que permetin impulsar i donar continuïtat al creixement econòmic, el qual faci possible que el país compleixi amb els seus compromisos durant els quatre anys que el Govern té per endavant. Però el fet és precisar quines són aquestes reformes estructurals i la viabilitat del seu compliment. Una d'aquestes és la reunificació monetària, ja que les províncies havien emès moneda de circulació local. S'ha aconseguit també liberalitzar totalment el sistema financer, sense que existeixi intervenció del sector públic als dipòsits, i gairebé la totalitat del mercat canviari. Així mateix, es pretén dur a terme una reestructuració del deute públic i una reforma en el repartiment dels recursos entre el Govern federal i el de les províncies, font permanent de conflictes en un Estat federal però, en molts casos, amb límits imprecisos en les seves funcions i obligacions, si no excessivament centralista.

Això implica una redefinició del paper de l'Estat, que amb les polítiques anteriors va perdre rellevància davant la dinàmica de les grans empreses. D'aquesta manera, alguns actors institucionals (com l'FMI) i empresarials (com les grans empreses privatitzades) esperen senyals favorables pel que fa a la seguretat jurídica de les inversions, fet que significa solucionar d'una vegada l'augment de

les tarifes dels serveis públics i la compensació als bancs per la devaluació de la moneda. Es sol·licita també les execucions als deutors hipotecaris. Però aquestes mesures tenen un impacte social i econòmic que duen a postergar decisions, però que, previsiblement, aniran en aquella direcció. En qualsevol cas, l'augment de les tarifes no podrà ser molt alt a causa de l'empobriment de gran part de la població i, per tant, serà un augment gradual. El sistema bancari patirà, segurament, una reforma profunda, ja que es considera excessiu per a una economia com l'actual.

En un país amb gairebé el 20% de la força laboral sense ocupació formal i amb la meitat de la població que viu a la pobresa, la creació de llocs de treball és una prioritat econòmica i social.

És per això que, considerant l'estat de la infraestructura del país, el nou president anuncia que un gran nombre d'obres públiques podran ser font de creació d'ocupació, juntament amb l'impuls de petites i mitjanes empreses, la presència de les quals a les economies regionals les fa més apreciables al mateix temps que el capital és nacional.

La reforma fiscal és també un altre dels objectius anunciats, en un país on l'evasió impositiva és tradicional, juntament amb la fuga de capital. Ara es pensa perseguir i jutjar els evasors a través de tribunals tributaris que, si funcionen, tindrien força feina. Al mateix temps que es produeixen les transformacions econòmiques, es defèn la necessitat de canvis culturals i morals que permetin recuperar els valors de justícia social, ja que sense tots aquests i el bon funcionament de les institucions, possiblement el conjunt de la població no aprofiti, una altra vegada, un nou auge del cicle econòmic.

Finalment, es pot dir que la crisi argentina ha posat en evidència, d'una banda, les grans equivocacions de les orientacions de determinades institucions internacionals com l'FMI, tant pel que fa a diagnòstics com a les polítiques recomanades i la seva incapacitat per actuar oportunament i, de l'altra, el que semblaria ser una constant en la història contemporània de l'Argentina: el fracàs, per visió i interessos, dels seus dirigents, en obstaculitzar, en termes generals (redistributius), el desenvolupament de l'economia i la societat d'un país de grans recursos econòmics i humans. ■

dCIDOB 87. **Argentina.**

Pobresa i salut a l'Argentina. Impacte dels canvis dels últims mesos
Sílvia Quadrelli

Pobresa i salut a l'Argentina

IMPACTE DELS CANVIS DELS ÚLTIMS MESOS

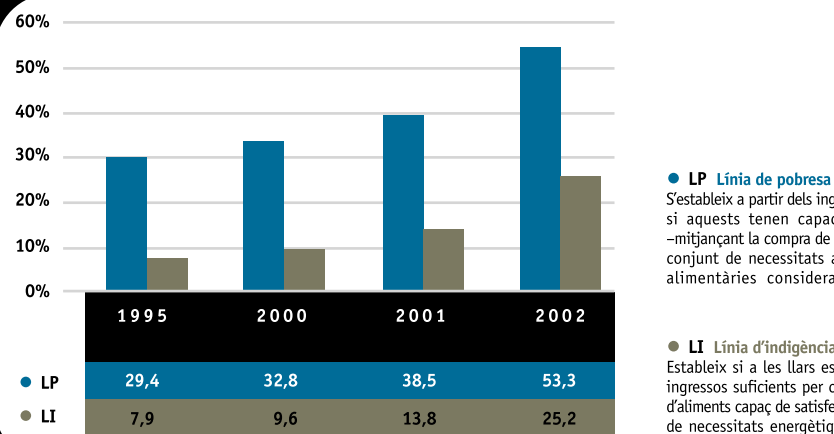
Sílvia Quadrelli Presidenta de Médicos del Mundo Argentina

La República Argentina travessa des de fa alguns anys una crisi social, política i econòmica de dimensions no comparables a cap altre moment de la seva història recent.

Les xifres parlen per si mateixes i revelen una realitat social crítica que ha arribat en els últims temps al seu punt d'explosió:

- ▶ 37 milions d'habitants i 19 milions de pobres.
- ▶ 5 milions de nous pobres els últims sis mesos.
- ▶ El 52% dels argentins viu per sota la línia de la pobresa.
- ▶ El 21% dels argentins són indigents (7 milions, 3 milions de nous indigents els últims sis mesos).
- ▶ A moltes províncies, el 73% de la població viu per sota la línia de la pobresa.
- ▶ A la capital i al Gran Buenos Aires viuen 5,5 milions de pobres.
- ▶ El 60% dels pobres, fins fa un any, formaven part de la classe mitjana.
- ▶ Més de la meitat dels assalariats guanya menys de 200 dòlars al mes.
- ▶ Més de 4 milions estan desocupats i subocupats.

Gràfic 1. Evolució de les línies de pobresa i d'indigència (1995-2002)

Font ▶ PNUD-Argentina (www.pnud.org.ar)

Allò que distingeix la crisi actual ha estat el sorgiment d'un nou grup social: els nous pobres. Es tracta d'aquells sectors intermedis de la població que, pel deteriorament dels seus ingressos, es troben davant la impossibilitat d'accedir als béns i serveis bàsics necessaris.

La pobresa s'ha estès i l'univers dels pobres ara és més heterogeni i es concentra fonamentalment a l'espai urbà. L'anomenada nova pobresa suma a l'univers tradicional de les "villes de emergència" i assentaments il·legals un important nombre de famílies procedents dels sectors de la societat més diversos, amb històries culturals i econòmiques molt diferents, però que per la ràpida velocitat del deteriorament econòmic es veuen arrossegades a la insatisfacció de les seves demandes bàsiques.

© Eti Rojas

► Mare i filla al seu habitatge, una barraca a l'abocador "Los Vázquez" de la ciutat de San Miguel de Tucumán, l'Argentina. La població d'aquest assentament viu de la recollida i selecció de la brossa de la ciutat.

Durant l'última dècada, es va modificar la gairebé totalitat de la legislació laboral i de la seguretat social, amb el resultat de la precarització de la protecció del treballador enfront de les contingències de la manca de treball, la vellesa, la invalidesa, etc. En el camp de la seguretat social es produeix un abandó per part de l'Estat de la seva responsabilitat de garantir sistemes universals i solidaris de previsió i de salut. Cap al 1999 el 38,5% dels assalariats treballaven "en negre", sense cap tipus de cobertura social i patint una situació d'inestabilitat absoluta. El nombre de treballadors en situació precària ha anat en augment de manera ininterrompuda des de 1990 fins avui.

La nova pobresa afecta, sobretot, a les llars amb infants. Així, en aquestes la possibilitat de ser pobres augmenta significativament. Al Gran Buenos Aires, per exemple, la incidència de la pobresa pel total de les llars és del 18,4%, però entre les llars amb infants menors de 15 anys la mateixa s'eleva al 32,9%. Conseqüentment, el 63% dels infants viuen per sota la línia de la pobresa.

La severa crisi econòmica s'aprofundí dramàticament durant els últims tres anys. Davant d'això, el Govern va imposar successius plans d'austeritat que van empobrir encara més als ciutadans amb la promesa d'una recuperació que mai no arribava. Malgrat un Producte Brut Interior (PBI) per càpita de 7.467 dòlars (abans de la devaluació), hi ha un milió d'infants menors de 5 anys que són pobres (nivell de pobresa 43,2% i d'indigència 12,1%). Només el 22% d'aquests assisteix a institucions preescolars. En la població d'infants grans, el risc prioritari és la impossibilitat creixent d'accés a l'educació. Actualment la taxa de deserció escolar entre els joves pobres es conjuga amb una alta taxa de desocupació. D'aquesta manera, més d'un milió de joves no assisteixen a l'escola però tampoc no treballen. Avui en dia, l'Argentina exhibeix la major desigualtat de la seva història. Les dades de 1999 indiquen que el dècim més ric de la població guanya

25 vegades més que el dècim més pobre¹, fet que implica un creixement brutal si considerem que el 1980 aquesta bretxa era de 12,7.

Segons estimacions de maig de 2001, a la capital federal i al Gran Buenos Aires una de cada tres persones viu amb les necessitats bàsiques insatisfetes (NBI)². Això significa que gairebé quatre milions de persones es troben per sota la línia de la pobresa. A nivell individual, els argentins amb recursos més baixos van començar a buscar sistemes de supervivència, com l'economia de la permuta, tot retornant a un sistema sense moneda d'intercanvi de productes o serveis. En els més de 500 "nodes" de permuta existents al país es mouen 1.000 milions de pesos anuals.

La crisi a l'Argentina afecta clarament i d'una manera crítica les persones més vulnerables i genera mecanismes d'exclusió social cada vegada més grans.

Desigualtat entre províncies i sectors socials ▶ Les despeses en sanitat a l'Argentina són les més altes de l'Amèrica Llatina (799 dòlars per càpita, prop del 10% del PBI), però els resultats són inferiors a altres països d'igual o fins i tot menys nivell d'ingressos, i més baixos que els esperats pels indicadors argentins en economia i educació. Les xifres globals amaguen diferències significatives entre els diferents grups d'ingressos, ja que els pobres tenen diferents patrons que els rics de mort, malaltia i discapacitat. En conjunt, en el país augmenten les malalties no transmissibles com el càncer, les cardiovasculars i els accidents. Però les malalties transmissibles com la tuberculosi, la lepra, la meningitis i el mal de Chagas prevalen molt entre els pobres.

Malgrat que teòricament l'accés a la salut és universal, podríem dir que és marcadament desigual.

Més del 25% de les dones pobres no són ateses per professionals de la medicina durant el part, mentre que gairebé el 100% de les dones d'un altre sector social ho són. Només al voltant del 30% de les dones pobres reben atenció postpart, mentre que en un altre sector social el reben el 98%. La distribució de l'atenció sanitària també varia considerablement segons la regió, amb una concentració de les instal·lacions a Buenos Aires. El nombre de metges per habitant varia d'1 per cada 1.000 persones a Formosa, a gairebé 9 per cada 1.000 a la ciutat de Buenos Aires. Les despeses en farmàcia són molt altes i han de ser pagades pels pacients. Els desocupats al Gran Buenos Aires gasten en salut el 13% del seu pressupost. I aquestes xifres de desigualtat s'incrementen ràpidament tot just acaba el flux de recursos per part de les estructures de l'Estat, com ha succeït amb les últimes retallades pressupostàries.

La taxa de natalitat, el percentatge de parts en establiments institucionals, el percentatge d'infants que neixen amb un pes inferior als 2.500 grams o 1.500 grams, i la proporció de mares adolescents són indicadors que estan estretament relacionats amb la possibili-

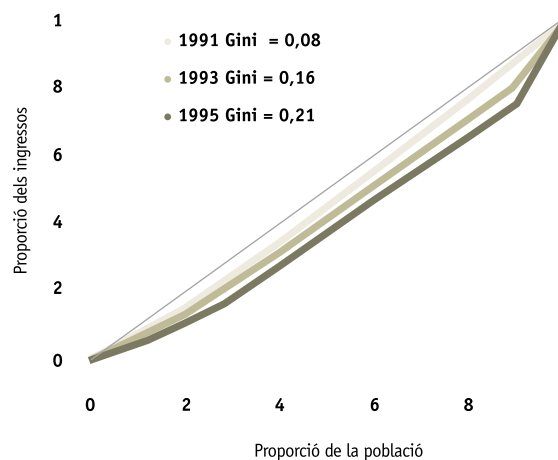
tat d'arribar a un embaràs, part i puerperi sense complicacions i un nou-nat sa que sobrevisqui al seu primer any de vida. El comportament d'aquests indicadors a les regions no és similar. La taxa de natalitat és més alta a les regions del nord, on també és més gran la proporció de parts no institucionals.

La taxa de mortalitat materna a l'Argentina ha descendit de 5,46 per 10.000 nascuts vius el 1986 a 3,8 per 10.000 nascuts vius el 1997. La contribució de cada regió a aquest descens no ha estat uniforme. Mentre la regió del nord-est va reduir en un 60% la seva taxa inicial de 12,5 per 10.000 nascuts vius, a les regions amb taxes més baixes a l'inici del període, el Centro i la Patagònia, la reducció fou menor.

Pel que fa a la mortalitat infantil, a l'Argentina aquesta presenta diferències regionals. A les regions del nord, en especial al nord-est, les taxes superen en més del 25% la mitjana nacional.

Des de fa uns quants anys és visible aquesta desigualtat en l'accés a la salut. El gràfic 2 mostra la distribució dels ingressos per províncies durant els anys 1991, 1993 i 1995. La superfície creixent entre les corbes de distribució dels ingressos i la diagonal, representada per coeficients de Gini³ cada vegada més grans, mostren que la distància entre províncies "riques" i "pobres" ha augmentat. Així, per exemple, el 1991, el 25% de la població que vivia a les províncies "més pobres" tenien com a ingressos el 20% del total dels ingressos, el 1993 aquesta mateixa població tenia com a ingressos un 18% del total i dos anys més tard només arribava al 15%.

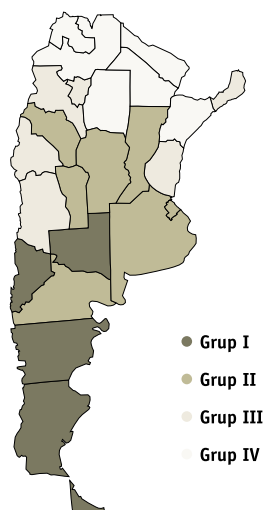
Gràfic 2. Distribució dels ingressos per províncies

Aquesta distribució indica que a excepció de la capital federal, que és la jurisdicció amb uns ingressos més alts per càpita del país, les províncies del sud són les que tenen els majors ingressos, mentre que els del centre tenen uns ingressos intermedis. La proporció de la població del país representada per cada grup de províncies no és homogènia. En incloure la província de Buenos Aires, amb un total de 13.711.743 habitants, el grup II (ingressos mitjans) representa el 58,6% de la població total, mentre que

els grups I (ingressos alts) i IV (ingressos molt baixos) inclouen el 12,7% cadascun i el grup III (ingressos baixos) el 15,9%.

Mapa 1. Ingressos per càpita per províncies

És obvi que aquestes diferències afecten directament els indicadors de les condicions de vida i de salut a les diferents províncies.

En el cas de les dones, la desigualtat en les taxes de mortalitat general i la magnitud de la mortalitat prematura és més gran que en els homes.

La situació descrita es veu reflectida també en altres dades vergonyoses de la realitat social de l'Argentina. Segons el diagnòstic oficial, publicat al diari *Clarín* l'11 de juliol de 2000, a l'Argentina moren cada any 13.000 menors de 12 mesos, és a dir, 36 per dia, un cada 40 minuts⁴. Cada any, unes 500 dones perden la vida per causes vinculades amb l'embaràs, el part o el puerperi, que també afecten altres 15.000 dones. Segons les autoritats, aquestes morts són "evitables amb els recursos disponibles".

Per últim, cal subratllar que la situació s'ha fet molt més dramàtica durant l'any 2002 i els últims mesos. La devaluació, la caiguda del PBI, la falta d'accés al crèdit per la compra de productes importats, han aprofundit severament la crisi de la salut i el sistema públic està actualment pròxim al col·lapse. ■

Notes ▶

1 Enquesta Permanente de Hogares, maig de 1999.

2 L'NBI es calcula en determinar la proporció d'individus d'una jurisdicció, les llars dels quals presenten almenys una de les següents cinc característiques: amuntegament, habitatge de tipus inconvenient, condicions sanitàries deficients, absentisme escolar o incapacitat de subsistència.

3 El coeficient de Gini: és una mesura de desigualtat que calcula la diferència entre una distribució de l'ingrés perfectament homogènia i la distribució real.

4 Els estudis efectuats per la Central de Trabajadores Argentinos (CTA) eleva aquesta xifra a 55 morts per dia.

Nota d'edició ▶

Aquest article forma part d'un extens informe elaborat a finals de 2002. [Http://www.mdm.org.ar](http://www.mdm.org.ar)

dCIDOB 87. Argentina.

Principals líders polítics

PRINCIPALS LÍDERS POLÍTICS ►

RAÚL ALFONSÍN (president de l'Argentina 1983-1989, Unión Cívica Radical) ►

Neix el 12 de març de 1927 a Chascomús, a la província de Buenos Aires. Es llicencia com a advocat el 1950 i funda el diari *El imparcial*. El 1963 és elegit membre del Parlament Nacional i el 1965 nomenat president de la Unión Cívica Radical de la seva província, càrrec que ostentarà fins el 1972. Aquest mateix any intenta arribar a la presidència de la República, però les eleccions les guanya el partit peronista, que més tard, el 1976, serà derrocat per un altre cop militar. Després de la derrota argentina davant el Regne Unit a la guerra de les Malvines de 1982, el Govern militar es veu molt afectat i permet noves eleccions presidencials i democràtiques. Alfonsín es converteix el 1983 en el primer radical que pot vèncer el peronisme amb un marge bastant ampli. La seva presidència es caracteritza per la forta inflació, el deute nacional, les disputes laborals i el descontent militar. Amb un intent de solucionar el tema econòmic, negocia préstecs amb el Fons Monetari Internacional i introdueix el Pla Austral el 1985, que té només un èxit limitat. Els greus problemes econòmics que pateix el país provoquen la seva dimissió. El 8 de juliol de 1989 és succeït pel peronista Carlos Ménem. El 1993, quan torna a ser elegit president de la UCR, perd novament les eleccions contra Menem. Dos anys més tard, abandona la presidència del seu partit i a poc a poc es va allunyant de la vida política.

ELISA CARRIÓ (candidata a les eleccions presidencials del 2003 pel partit Argentina por una República de Iguales, ARI) ►

Aquesta advocada doctorada en Dret Públic, més coneguda com "Lilita", neix el 1951 a la província del Chaco. El 1994 és nomenada Convencional Constituent i, com a militant de la Unión Cívica Radical (UCR), és elegida Diputada Nacional per la seva província, entre 1995 i 1999, càrrec pel qual és reelegida en el període 2000-2003. Durant aquesta època de diputada presideix la Comissió de la Cambra dels Senadors que investiga el rentat de diners a l'Argentina, on s'acusa grans grups econòmics nacionals d'afavorir l'ingrés de diners del narcotràfic, i impulsa l'informe sobre el destí de les Aportacions del Tresor Nacional i les privatitzacions. L'últim any, es proclama dissident del radicalisme i funda el seu propi partit, l'ARI. A les eleccions del passat mes d'abril aconsegueix el quart lloc.

EDUARDO LUIS DUHALDE (president de la República 2002-2003, Partido Justicialista) ►

Nascut el 5 d'octubre de 1941 a Lomas de Zamora, província de Buenos Aires, aquest descendent de bascos es llicencia com a procurador, advocat i notari l'any 1970. Aquest mateix any, s'afilia al Partido Justicialista. Tres anys més tard, inicia la seva carrera política en el seu municipi, on arriba a ser intendent (alcalde). Destituït pel cop d'Estat de 1976, recupera aquest càrrec amb el retorn de la democràcia el 1983. Quatre anys després, és elegit diputat per la seva província i el 1989 s'alia amb Carlos Menem per competir per les presidencials de 1989. És nomenat vicepresident del país, des d'on impulsa plans de prevenció contra la dro-

gaaddicció i a favor de la lluita contra el narcotràfic. A principis dels noranta, renuncia a la vicepresidència per presentar-se com a governador de Buenos Aires, càrrec que assumeix un any més tard i pel qual serà reelegit el 1995. El 1999 es presenta a les eleccions presidencials però les perd front Fernando de la Rúa. És en aquest moment quan comencen les disputes amb Carlos Menem, ja que Duhalde denuncia la falta de suport de membres del seu partit a la seva candidatura. L'any 2001 guanya l'escó de senador per Buenos Aires. A finals d'aquest any i principis de 2002 dimiteixen De la Rúa primer i després Rodríguez Saá. L'Assemblea Legislativa designa Duhalde nou president d'Argentina, càrrec que ha ocupat durant l'últim any, fins exhaurir l'exercici quadriennal per al qual havia estat elegit De la Rúa.

NÉSTOR KIRCHNER (president de l'Argentina, des del 2003, Partido Justicialista) ►

Nascut el 25 de febrer de 1950 a Río Gallegos, a la província de Santa Cruz, Néstor Carlos Kirchner es llicencia en Dret el 1976 per la Universidad Nacional de la Plata. Després d'acabar els seus estudis, retorna a la seva terra i es dedica plenament a exercir d'advocat, formant el seu propi estudi jurídic. Des de molt jove milita al Partido Justicialista (formant part de la branca juvenil). El 1987 és elegit intendent (alcalde) de la seva ciutat natal, lloc que ocuparà fins al 1991. Aquest mateix any, gràcies al suport popular, aconsegueix la Governació de la província de Santa Cruz. El 1994 és elegit Convencional Constituent per a la reforma de la Constitució argentina, fet que el beneficiarà a l'hora de poder ser reelegit, tant el 1995 com el 1999, com a governador provincial amb un 78% dels vots. No abandonarà aquest càrrec fins a principis de 2003, quan el Congrés Nacional del Partido Justicialista l'habilita junt a dos altres candidats a competir per separat a les eleccions presidencials. Als comicis presidencials del 27 d'abril de 2003, cap candidat assoleix el 45% dels vots necessaris per ser proclamat president i Kirchner, juntament amb el també peronista Carlos Menem, queden com a candidats per a una segona ronda. No obstant això, a quatre dies d'aquesta segona volta, el 14 de maig, Menem es retira i Néstor Kirchner és proclamat automàticament president de la República d'Argentina, amb tan sols un 22% dels vots de la primera volta, càrrec que assumeix el dia 25 del mateix mes.

CARLOS SAÚL MENEM (president de l'Argentina 1989-1999, Partido Justicialista) ►

Fill d'immigrants sirians, Carlos Saúl Menem neix el 2 de juliol de 1930 a Anillaco, a la província de La Rioja. Als 20 anys marxa a Córdoba a estudiar Dret i, durant aquests anys universitaris, comença la seva carrera política. S'afilia al Partido Justicialista (peronista) de la seva província, de la qual és elegit governador el 1973, càrrec per al qual és reelegit el 1983 i el 1987. El 1988 aconsegueix ser candidat del seu partit per a la presidència de la República d'Argentina i un any més tard guanya les eleccions front Alfonsín. El 1990 sofreix un intent de cop d'Estat per part d'un grup de militars, però és controlat

per les forces lleials. Aquest mateix any, Menem indulta tant als comandants de l'última dictadura com a altres protagonistes de la violència política dels últims anys al país. L'any 1993, juntament amb la Unión Cívica Radical, acorda una reforma de la Constitució de 1853 que permet la possibilitat de ser reelegit. El 1995 és, doncs, reelegit president del Govern. La seva tasca es caracteritza per la privatització de les empreses públiques, entre aquestes la petrolera YPF i la principal línia aèria del país, Aerolíneas Argentinas. A les eleccions del 24 d'octubre de 1999, el peronisme és derrotat pel radical Fernando De la Rúa. Després de deu anys com a president de l'Argentina i deixant un "deute social" de tretze milions de pobres i una taxa d'atur del 14,5%, Menem entrega el seu càrrec al seu successor i s'allunya temporalment de la vida política. El 2001 és detingut i posat en arrest domiciliari com a presumpte cap d'una associació il·lícita de venda d'armament a l'Equador i a Croàcia durant el seu mandat, però és posat en llibertat el 21 de novembre del mateix any, quan la Cort Suprema anul·la l'acusació. L'octubre de 2002 sol·licita llicència com a Cap del Consell Nacional del Partido Justicialista per competir en les eleccions internes de candidats per a les eleccions presidencials de maig de 2003. Després d'aconseguir el 24,4% dels vots a la primera volta, passa a la segona ronda, però es retira dies abans de la celebració de les eleccions.

RICARDO LÓPEZ MURPHY (candidat a les eleccions del 2003 pel partit Recrear Argentina) ►

Nascut el 10 d'agost de 1951 a Buenos Aires, es llicencia en Economia i realitza estudis de postgrau al Departament d'Economia de Chicago. Al seu currículum hi figura el càrrec de consultor de l'FMI, el PNUD, el Banc Mundial, el Banc Interamericà del Desenvolupament i la CEPAL; va ser assessor de la presidència del Banc Central de la República Argentina i el Banc Central d'Uruguai i director nacional d'Investigacions i Anàlisis Fiscals de la Secretaria d'Hisenda del Ministeri d'Economia d'Argentina. Militant de la Unión Cívica Radical, forma part del Govern de Fernando De la Rúa i ocupa els càrrecs de director del Ministeri d'Economia i ministre de Defensa i d'Economia entre 1999 i 2001. La caiguda del Govern de De la Rúa és el detonant que l'allunya del partit en què ha militat durant 30 anys. Després de desvincular-se de la funció pública, actualment és investigador visitant del FIEL i lidera el seu propi partit, Recrear Argentina. A les eleccions del mes d'abril passat aconsegueix ser el tercer candidat més votat.

ADOLFO RODRÍGUEZ SAÁ (president de la República durant la setmana del 22 al 29 de desembre de 2001, Partido Justicialista) ►

Nascut el 25 de juliol de 1947 a San Luis, aquest advocat competidor dins del seu propi partit amb el governador de Córdoba, José Manuel de la Sota, i l'ex president Carlos Menem, es presenta a les eleccions presidencials de l'abril passat com un dels candidats forts, tot i que el 12,1% dels vots que aconsegueix el releguen a una cinquena posició. Rodríguez Saá és l'apoderat

del Partido Justicialista entre 1971 i 1983 i exerceix de diputat provincial i president del Bloque Justicialista durant el període de 1973 a 1976. El 1985 és elegit president del Partido Justicialista pel districte de San Luis i és reelegit com a governador d'aquesta província en cinc ocasions. La màxima fita política l'aconsegueix el 22 de desembre de 2001, quan Fernando De la Rúa renuncia a la presidència i ell és elegit president de la República per l'Assemblea Legislativa. Però després d'una setmana presenta la seva dimissió. Una fita important del seu mandat és la suspensió del servei del deute extern. La seva millor carta de presentació en aquestes últimes eleccions és que San Luis actualment és una de les províncies amb els ingressos per càpita més elevats d'Argentina i amb els nivells més baixos d'atur, absentisme escolar i analfabetisme. Per contra, pesa sobre ell una acusació davant la justícia per haver incrementat de manera desmesurada el seu patrimoni personal.

FERNANDO DE LA RÚA (president de la República 1999-2001, Unión Cívica Radical) ►

Neix a Córdoba el 15 de setembre de 1937 i, amb 21 anys, es llicencia en Dret, aconseguint la "Medalla d'Or". Afiliat a la Unión Cívica Radical (UCR) des de la seva joventut, ocupa l'assessoria del Ministeri d'Interior amb tan sols 26 anys, durant el mandat constitucional d'Arturo Illia (1963-1966). El 15 d'abril de 1973 és elegit senador per Buenos Aires i exerceix el càrrec de legislador de la Cambra Alta fins al cop militar de 1976. La seva experiència com a candidat del seu partit a les presidencials comença el 1983, quan és derrotat per Raúl Alfonsín, que encapçala la llista de la UCR a les eleccions d'aquell any. Com a contrapunt, De la Rúa accedeix per segon cop a encapçalar la llista de senadors. El 1989 guanya per tercera vegada consecutiva l'elecció de Senador Nacional, però ha de cedir l'acta després que el Col·legi Electoral reassigni els escons en favor de les llistes minoritàries. El 1991 és elegit president del Comitè capitalí de la UCR i guanya el mandat per a la Cambra dels Diputats, tot i que dos anys després tornarà al Senat. Cinc anys més tard, aconsegueix ser elegit governador de la Ciutat Autònoma de Buenos Aires, amb el 40% dels vots. Després d'alguns apropaments entre la UCR i el Frepaso, que comporten la creació de l'Alianza por el Trabajo, la Justicia y la Educación (més coneguda com l'Alianza), és nomenat president de la República en guanyar les eleccions de 1999, posant fi a una dècada de peronisme i situant-se al capdavant del primer Govern de coalició a la història del país. El seu Govern, però, destaca per la lentitud i la manca de decisions i accions. Després de diverses crisis internes i manifestacions ciutadanes, dimiteix del càrrec el 20 de desembre de 2001.

Fonts ►

<http://www.cidob.org/bios>

<http://www.volsinectis.com.ar/especiales/elecciones>

<http://www.efedata.efe.es>

dCIDOB 87. **Argentina.**

Adreces d'internet interessants per visitar

ADRECES D'INTERNET interessants per visitar ►

Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament - Argentina

<http://www.undp.org.ar>

Idiomes: castellà, anglès

En aquest web trobem informació dels objectius i la tasca que porta a terme el Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD) a l'Argentina des del 1984. Es recull molta informació i dades del país, així com dels tipus de projecte que s'hi desenvolupen (sobre governabilitat democràtica, eliminació de la pobresa i medi ambient). Així mateix es destaquen tota una sèrie d'informes exhaustius sobre desenvolupament, transició democràtica i societat civil. A la secció biblioteca es pot accedir a diverses publicacions i informes com també a enllaços relacionats.

Grup del Banc Mundial – Oficina local a l'Argentina

<http://www.bancomundial.org.ar/>

Idioma: castellà

A banda d'informació general i diversa sobre aquesta organització internacional, el web se centra en els següents països: Argentina, Xile, Uruguai i Paraguai. Concretament sobre l'Argentina es destaquen els següents punts: projectes, informació, ONG i societat civil, estratègies, assistència i projectes. Ofereix una pàgina d'enllaços molt extensa i interessant en què podem trobar totes les adreces, ordenades i classificades, dels webs d'institucions oficials, partits polítics i mitjans de comunicació de l'Argentina.

Presidència de la Nació Argentina

<http://www.presidencia.gov.ar/>

Idioma: castellà

Portal de la Presidència de l'Argentina. Conté tota la informació oficial del país. Relaciona tota l'activitat de govern, oficial i de les principals institucions argentines, i inclou una extensa xarxa d'enllaços i notícies.

Portalargentino.net

<http://www.portalargentino.net>

Idioma: castellà

És el portal de les institucions oficials argentines a Espanya: ambaixades, consulats i altres institucions relacionades amb el país llatinoamericà. També inclou informació extensa sobre el país: Mercosur, llocs web argentins, organismes oficials, dades bàsiques, premsa, biblioteques, legislació, el temps, carreteres i mitjans de transport.

Clarín. Periodisme a Internet

<http://www.clarin.com/>

Idioma: castellà

Clarín és un diari líder de tiratge i d'opinió a l'Argentina. Notícies del dia i informacions diverses. Conté informes especials sobre les eleccions de 2003, història (50 anys de la mort d'Evita, Revolució de Maig), educació, etc.

El Sur del Sur – Como somos

<http://www.surdelsur.com/somos/index.html>

Idiomes: anglès, castellà

Lloc web elaborat sota els auspicis de la Secretaria de Cultura del Govern de l'Argentina que obre una gran porta per conèixer la realitat d'aquest immens país. Ens ofereix els apartats següents: viatge al passat; com som; identitat cultural; activitats econòmiques; on som; la nostra terra; hidrografia i clima; la flora i la fauna i les províncies. Amb fotografies, mapes i gràfics.

Georgetown University- Base de Dades de les Amèriques<http://www.georgetown.edu/pdba/spanish.html>**Idiomes:** anglès, francès, portuguès i castellà

Base de dades política de les Amèriques, patrocinada per l'Organització d'Estats Americans i elaborada per la Georgetown University (Washington).

América Latina en movimiento<http://www.alainet.org/>**Idiomes:** anglès, castellà, portuguès

Aquest lloc web de l'Agència Latinoamericana de Informació (ALAI) ofereix articles d'anàlisi i documentació sobre la realitat política, social, cultural, econòmica i internacional de l'Amèrica Llatina. Se centra en els processos políticossocials de la regió des de la perspectiva dels moviments socials, i aporta elements de reflexió sobre els reptes actuals. Conté una secció de notícies, un arxiu documental classificat per temes i subtemes, com també un sistema de recerca. Compta amb el suport del Centro Internacional de Investigaciones para el Desarrollo (CIID/IDRC) de Canadà, l'Instituto Humanista para la Cooperación con los Países en Desarrollo (Hivos) dels Països Baixos, Desarrollo y Paz de Canadà i Manos Unidas d'Espanya.

Fundació Gatewayhttp://www.developmentgateway.org/country-overview?country_id=36660**Idiomes:** anglès, francès i castellà

Development Gateway és un portal interactiu que té com a objectiu compartir informació i coneixements sobre desenvolupament i reducció de la pobresa. Ofereix una base de dades de projectes de desenvolupament i informació sobre mercats internacionals i temes claus del desenvolupament. Concretament sobre l'Argentina, recull informació sobre agricultura, educació, medi ambient, gènere i desenvolupament, salut, indústria i tecnologia, com també economia i comerç internacional. S'enllaça amb informes de fòrums i organismes internacionals com la FAO, la UNESCO, el PNUMA, entre d'altres.

Latin American Network Information Center (LANIC)<http://lanic.utexas.edu/la/argentina/indexesp.html>**Idiomes:** anglès, castellà, portuguès

El Latin American Network Information Center (LANIC) és un web de la University of Texas que té com a objectiu facilitar l'accés a tot tipus d'informació relacionada amb l'Amèrica Llatina. Ordena i organitza gran quantitat d'enllaços i recursos dissenyats per facilitar els esforços en la recerca d'informació del món acadèmic. Es tracta d'un primer pas necessari per aquells que desitgin tenir una visió en perspectiva dels països llatinoamericans. Els enllaços per països estan organitzats sota els ítems següents: acadèmia, arts i humanitats, cercadors, ciència i tecnologia, esports, drets humans, diaris, economia i finances, forces armades, govern, història, literatura, música, organitzacions, política, ràdio i televisió, recursos generals, revistes, turisme i viatges.

Historia de l'Argentina<http://www.historiadelpais.com.ar/>**Idioma:** castellà

Web dissenyat exclusivament per conèixer la història de l'Argentina. La informació està organitzada de la manera següent: descobriment i colonització; revolució i independència; Constitució i desenvolupament; la història en dècades; batalles; presidents argentins; presidències i governs; biografies de la història; fotografies; immigració; la moneda; partits polítics; efemèrides; seccions especials i estadístiques.

dCIDOB 87. Argentina.

Selecció de Documents de la Base de Dades CIDOB

Selecció de Documents de la Base de Dades CIDOB

- **ALTIMIR, Oscar; BECCARIA, Luis.** "El persistente deterioro de la distribución del ingreso en la Argentina". *Desarrollo económico*. Vol. 40, no. 160 (enero-marzo 2001), p. 589-618 (Sig.: 43587-D.E. 160/01)
- "Argentina: el dilema del crecimiento y la competitividad". *Información comercial española*. No. 2693 (mayo-junio 2001), p. 3-7 (Sig.: 43252-ICE-S 2693/01)
- **BEINSTEIN, Jorge.** "Crise mondiale du capitalisme et effondrement argentin". *Alternatives Sud*. Vol. IX, no. 1 (2002), p. 107-114 (Sig.: 45320-CETRI-AS 1/02)
- **BUSTELO GÓMEZ, Pablo.** "Los orígenes de la crisis financiera de Argentina: una comparación con las crisis asiáticas". *Información comercial española*. No. 2715 (enero 2002), p. 9-14 (Sig.: 44587-ICE-S 2715/02)
- **CANDIA, José Miguel.** "Movimientos vecinales y redes de trueque: ¿hacia una sociedad alternativa?". *Nueva sociedad*. No. 176 (noviembre-diciembre 2001), p. 37-46 (Sig.: 45542-Nu.S. 176/01)
- **CORBETTA, José; PÉREZ LIÑÁN, Aníbal.** "Calidad de la democracia: un análisis de la trayectoria argentina". *Instituciones y desarrollo*. No. 10 (2001), p. 149-169 (Sig.: 47140-I.D. 10/01)
- **EDWARDS, Sebastián.** "El plan argentino: lecciones de un colapso". *Economía exterior*. No. 22 (otoño 2002), p. 49-60 (Sig.: 47287-Eco.Ex. 22/02)
- **FELDSTEIN, Martin.** "Argentina's Fall: lessons from the latest financial crisis". *Foreign affairs*. Vol.81, no. 2 (March-April 2002), p. 8-14 (Sig.: 45637- F.A. 2/02)
- **FREGOSI, Renée.** "Au-delà de la crise financière et institutionnelle, l'Argentine en quête d'un véritable projet". *Politique étrangère*. No. 2 (avril-juin 2002), p. 435-454 (Sig.: 46113-P.E. 2/02)
- **FUENTES VERA, Cristián.** "Argentina en su laberinto: la hora de la política". *Estudios internacionales*. Año XXXV, no. 137 (abril-junio 2002), p. 19-28 (Sig.: 47138-E.In. 137/02)
- **GERCHUNOFF, Pablo; LLACH, Lucas.** "¿Por qué Argentina?". *Economía exterior*. No. 22 (otoño 2002), p. 75-86 (Sig.: 47289-Eco.Ex. 22/02)
- **KRUEGER, Anne.** "Nuevos y viejos errores. Prevención y solución de crisis: la experiencia de Argentina". *Desarrollo y cooperación*. No. 6 (noviembre-diciembre 2002), p. 17-20 (Sig.: 47316-D+C 6 /02)
- **MADRAZO GARCÍA DE LOMANA, Rodrigo.** "El impacto comercial de la crisis argentina en la Unión Europea y España". *Información comercial española*. No. 2752 (diciembre 2002-enero 2003), p. 23-34 (Sig.: 47707-ICE-S 2752/02-03)
- **MAHON, Jr., James E.; CORRALES, Javier.** "Pegged for failure? Argentina's crisis". *Current history*. Vol. 101, no. 652 (February 2002), p. 72-75 (Sig.: 45133-Cur-Hi. 652/02)
- **MEDINA, Guillermo.** "Argentina: la crisis permanente". *Política exterior*. Vol. XV, no. 83 (septiembre-octubre 2001), p. 43-63 (Sig.: 45221-Po.E. 83/01)
- **PERRY, Guillermo.** "Argentina: anatomía de una crisis múltiple". *Economía exterior*. No. 21 (verano) 2002, p. 11-19 (Sig.: 45415-Eco.Ex. 21/02)
- **RUIZ DÍAZ, Hugo.** "La dette argentina: un cas de force majeure". *Alternatives Sud*. Vol. IX, no. 2-3 (2002), p. 223-232 (Sig.: 47307-CETRI-AS 2-3/02)
- **SÁNCHEZ BUSTAMANTE, Antonio.** "La crisis argentina: efectos en las relaciones económicas con España". *Economía exterior*. No. 21 (verano) 2002, p. 27-34 (Sig.: 45416-Eco.Ex. 21/02)
- **SANTISO, Carlos.** "Gobernabilidad democrática y política económica insular: paradoja de las reformas de segunda generación en la Argentina de los 1990". *Contribuciones*. Año XVIII, no. 4 (octubre-diciembre) 2001, p. 109-135 (Sig.: 45192-Cont. 4/01)
- **SAWERS, Larry.** "Income distribution and environmental degradation in the Argentine interior". *Latin American research review*. Vol. 35, no. 2 (2002), p. 3-33 (Sig.: 41573-UNM-LARR 2/00)
- **STUART, Ana Maria.** "Política externa e institucionalidade democrática na Argentina. Uma trajetória de desencontros". *Política externa*. Vol. 10, no. 1 (junho-julho-agosto) 2001, p. 24-39 (Sig.: 45471-USP-PE 1/01)